

-๓-

พื้นที่ทำกินในอ่าวปัตตานี

บริเวณอ่าวปัตตานี

จาย

จาย เป็นภาษามลายูมีความหมายว่า เหลว ชาวบ้านเข้าใจว่าเพราะที่ดินในบริเวณนี้เป็นดินเหลวจากตะกอนที่พัดมากับคลื่นและแม่น้ำปัตตานี ทำให้ในบริเวณนี้มีสัตว์น้ำนานาชนิดเข้ามากินอาหาร จาย เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับปากอ่าวปัตตานี ทำให้สัตว์น้ำนานาชนิดจะขึ้นไปกินอาหารไม่ว่าจะเป็นอาหารที่พัฒนาตามแม่น้ำปัตตานี คนเก่าแก่เล่าว่าประมาณ ๕๐ ปีก่อน เวล่าน้ำขึ้นปลากระบอกจะขึ้นไปกินอาหารตามชายฝั่งจาย ก็เห็นปลาโลมาขึ้นไปกินปลากระบอกอีกต่อหนึ่ง

เมื่อ ๒๐ ปีก่อนในบริเวณนี้เป็นแหล่งของปลากระบอก กุ้ง ปูดำ ชาวบ้านที่อยู่ในริมแม่น้ำปัตตานี เช่น บ้านยูโย บ้านบือติง สามารถจับด้วยมือเปล่าได้เป็นกอบเป็นกำ บริเวณ จาย เป็นแหล่งปลาดุกที่ชาวบ้านในคลอง (ออแรหรือออแมดาเลซุงา) เป็นชื่อที่คนรอบอ่าว ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในแม่น้ำปัตตานี สามารถจับด้วยมือ ชายคนนี้มีประสบการณ์มากในการจับปลาดุก และยังบอกว่าเมื่อโดนปลาดุกแทงจะไม่เจ็บ เพราะตามปกติเวลาคนโดนปลาดุกทะเลแทงกว่าจะหายต้องใช้เวลา ๒๔ ชั่วโมง แต่ผู้นี้มีเคล็ดลับคือ สิ่งที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกวันคือ ต้องกินหางปลาดุกสดๆ วันละตัวให้ครบ ๔๐ วัน เขาเชื่อว่าเมื่อโดนปลาดุกแทงแล้วจะไม่เจ็บ

ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ถูกจับจองเพื่อเลี้ยงหอยแครงของคนยูโยซึ่งอยู่ริมแม่น้ำปัตตานีบริเวณปากอ่าว มีชาวบ้านตะโลละสะมีแลทำประมงที่ใช้จวนลอยกุ้ง และคนดาโต๊ะวางเบ็ดราวปลาดุก และพื้นที่จายบางส่วนถูกทับถมเพื่อสร้างโรงงานและทำเทียบเรือพาณิชย์และโรงงาน

ตือโละบานา

พื้นที่อ่าวที่มีรูปร่างเหมือนกับ ตือโละ เป็นภาษามลายูท้องถิ่นที่มีความหมายว่าอ่าว ทั่วๆ ไปแต่ชาวบ้านให้ความหมายตามที่เข้าใจคือเป็นลักษณะพื้นที่น้ำโค้งเว้าเข้าหาชายฝั่งส่วนใหญ่จะพบว่าพื้นที่ตือโละเป็นพื้นที่ที่เป็นดินเลนทั่วไป ส่วน บานา นั้นเป็นภาษามลายูมีความหมายว่าเมือง มีคนบอกว่าบานาคือเมืองเก่าของปัตตานี ฉะนั้น ตือโละบานาจึงอยู่ในเขตตัวเมืองเก่าและเรียกมาจนถึงปัจจุบัน

ตือโละบานาในอดีต เต็มไปด้วยหญ้าทะเลเป็นแนวโค้งริมฝั่ง จากตือโละบานาถึงหน้าบ้านตันหยงลูโล๊ะ ฝั่งบ้านปาตาหรือฝั่งทะเลและบ้านบานา ในตือโละนี้ส่วนใหญ่เป็นคนบานาใช้พื้นที่วางลอยกุ้ง บางครั้งเท่านั้นที่คนดาโต๊ะจะไปวางอวนจับปู

หลังจากบริเวณตือโละบานาทั้งหมดกลายเป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแครงของคนจากบ้านตันหยงลูโล๊ะและบ้านบานา จึงทำให้สภาพพื้นดินถูกทำลายโดยเฉพาะหญ้าทะเลจึงถูกทำลายจนหมดสิ้น มีหน้าจ้ำริมชายฝั่ง

บานากลายเป็นนาเกลือ ความเค็มจัดทำให้หญ้าทะเลตายหมด อีกทั้งบ่อน้ำกึ่งปล่อยน้ำที่มีส่วนผสมของสารเคมีจากคลอรีน ฟอรัมาลิน ที่ล้างบ่อเพื่อฆ่าเชื้อ ก่อนที่จะล้างบ่อต้องดูดขี้เลนในบ่อทิ้งก่อน ซึ่งขี้เลนพวกนี้จะไปทับสัตว์หน้าดิน เช่น ไส้เดือนทะเลและหอยพิมดา

ปัจจุบันคนบ้านบานาที่ทำอวนลอยกุ้ง ต้องมาวางอวนที่หน้าบ้านบางปูจนถึงบริเวณเปาะและหน้าบ้านคาโตะเพราะในบริเวณนี้มีหญ้าทะเล เท่าที่ผู้เขียนได้สังเกตและได้ทำประมงเองปรากฏว่ากุ้งที่คนคาโตะจับได้คือบริเวณหน้าบ้านบางปูและบ้านคาโตะ

ดีโละโฆะ

โฆะ หมายถึงเรือนจำ เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว บริเวณ ตะโละ โฆะ นี้อยู่ติดกับเรือนจำจังหวัดปัตตานี ต่อมาราว ๓๐ ปีมาแล้ว ทางกรมทะเลเพื่อเปิดเขตอุตสาหกรรมของจังหวัด มีโรงงานปลาป่นที่ชาวบ้านรู้จักในชื่อ *รูเมาะฮียา* ตัวโรงงานจะเป็นอาคารสี่เหลี่ยม (*จะฮียา*) จนเป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกมาจนถึงปัจจุบัน

ทุกวันนี้ราชการได้ขยายเขตอุตสาหกรรม ด้วยวิธีการถมทะเลจากโรงงานปลาป่นออกไปในทะเลเป็นบริเวณกว้าง ทำให้โรงงานปลาป่นไม่ได้อยู่ติดกับทะเลแล้ว แต่ก็มีโรงงานอื่นๆ ที่อยู่ชิดกับทะเล เช่น โรงงานหมึก เป็นต้น

ในอดีตรอบบริเวณนี้เป็นที่อาศัยของประจักษ์ทะเลเพราะอยู่ติดกับพื้นที่ *จาย* ซึ่งเป็นดินเลนมีปลาตุกทะเลตลอดทั้งปี เป็นที่ชุมนุมมากที่สุดในอ่าวปัตตานี ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี เช่น คนคาโตะ คนตันหยงลูโละ จะมาชุมนุมวางเบ็ดราว แต่ปัจจุบันบริเวณนี้กลายเป็นที่จับจองของคนที่เลี้ยงหอยแครงและทำท่าเทียบเรือ ส่วนพื้นที่บนบกก็กลายเป็นโรงงาน

สำหรับสัตว์น้ำที่ยังมีให้ชาวบ้านจับในบริเวณนี้อยู่ คือ กุ้ง ชาว *บ้านตะโละสะมิแล* ที่ใช้อวนลอยสามชั้นมีน้ำหนักเบาเพราะใช้ตะกั่วหนักประมาณ ๕-๖ ชีดต่อผืน แตกต่างกับอวนลอยกุ้งของชาวบ้านรอบอ่าวทั่วไปที่น้ำหนักตะกั่วประมาณ ๙-๘ ชีด ยกเว้นชาวบ้านบูดีที่ใช้ประมาณ ๘-๘ ชีด เพราะต้องใช้วางอวนลอยกุ้งในบริเวณน้ำลึก เหตุที่ชาวบ้านตะโละสะมิแลมาวางอวนลอยกุ้งในบริเวณนี้ และต้องใช้วอนที่มีน้ำหนักเบานั้น เพราะบริเวณนี้น้ำตื้นและมีกากหอยเป็นจำนวนมากทำให้อวนที่มีน้ำหนักมากๆ จะติดกากหอยจนทำให้อวนขาดได้ง่าย

แซสาตู, ดูวอ, ดีฆอหนึ่ง ดีฆอสอง ดีฆอสาม

แซ หมายถึงโพรงทางที่เรียงเป็นแถว ๑ แถว ระยะห่างประมาณแต่ละแถวประมาณ ๑ กิโลเมตร โพรงทางที่วันนี้จะปักในบริเวณที่มีน้ำลึกซึ่งอยู่ปากคลองยามูและปากคลองบางปู ตั้งแต่โพรงทางหนึ่ง (*แซสาตู*) อยู่นอกพื้นที่จาย (*แซดูวอ*) โพรงทางสองห่างจากแซสาตูประมาณ ๑ กิโลเมตรตรงกับท่าเทียบเรือนอกฝั่งจาย ส่วน โพรงทางสาม (*แซดีฆอ*) ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตรเช่นกันอยู่บริเวณริมร่องน้ำปัตตานี (*กูวาลอ*) ติดกับเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ เมื่อ ประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านใช้ไม้ไผ่มาปักทำเป็นโพรงทาง ต่อมา

เปลี่ยนมาใช้ไม้ไผ่ที่ซื้อมาจากจังหวัดยะลาแถวบ้านปูโรง บ้านสะเอะ และทางแถบสงขลา ชาวบ้านบานาเล่าว่า ราว ๒๐ ปีมาแล้ว เจ้าของ แช จะขายแมลงภูที่เกาะมากับไม้ไผ่ด้วยราคา ๓๐,๐๐๐ บาท ต่อหนึ่ง แช ให้กับผู้ที่ต้องการ หมายถึงผู้ซื้อสามารถเก็บหอยแมลงภูจาก แช นั้นจนกว่าจะเสียหาย ส่วนเจ้าของ แช จะเอาเฉพาะกึ่งที่ดักได้จากโพงพางเท่านั้น

ปัจจุบันต้องใช้เงินประมาณ ๓๐,๐๐๐ – ๔๐,๐๐๐ บาท ต่อหนึ่ง แช ทำให้เจ้าของ แช ไม่ขายหอยแมลงภูให้กับคนอื่นแล้ว แต่จะเก็บไปขายเองโดยจ้างแรงงานพม่าหรือเขมรที่ค่าแรงถูก

สัตว์น้ำที่เข้าไปอยู่ใน แช ก็มีเช่น ปลาตุก ปลาเก๋า ปลาตะกวด ปลาอังกู (ปลาแดง) ปลาเก๋า ปูม้า ปูทะเล ปูดำ ส่วนชาวบ้านที่มาทำประมงในบริเวณ แช มีคนดาโต๊ะกับคนบูดี ซึ่งคนดาโต๊ะจะตกเบ็ดปลาเก๋าและวางอวนจับปู ส่วนคนบูดีตกเบ็ดปลาตะกวดและวางอวนลอยกุ้ง คนแหลมมกค้ำน้ำแทงปลาตุก และปลาเก๋าในเวลากลางวัน

ปากแม่น้ำปัตตานี (มูกอวาลอ)

การใช้พื้นที่บริเวณนี้ชาวบ้านโดยมากจะไม่ใช้ริม ภูวาลอ เพราะติดกับปากอ่าวบริเวณร่องน้ำซึ่งอยู่ในเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ เพราะเสี่ยงที่อวนจะขาดเสียหายด้วยใบพัดของเรือพาณิชย์ ที่เข้าออกไปที่แพปลา ชาวบ้านที่มาทำประมงในบริเวณนี้มีเพียงไม่กี่คนที่มาเพื่อวางอวนปลาตะกวด เช่น ชาวบ้าน รุสะมีแล ยูโย และ บือติง ต้องวางในคืนที่พระจันทร์สว่างและต้องอยู่เฝ้าตั้งแต่ขึ้น ๑๓ ค่ำจนถึง ๑๕ ค่ำ เพราะเรือใหญ่จะให้เห็นและปลาตะกวดก็จะขึ้นมาเล่นบนผิวน้ำ

สายชะ สาตุ ดูวอ ดีฆอ

สายชะ หมายถึงปีกของ แช หรือโพงพาง เป็นพื้นที่สำหรับวางอวนปูและตกเบ็ดที่ชาวบ้านดาโต๊ะใช้มากที่สุด เพราะปลาที่เข้าไปอาศัยใน แช จะออกมาหากินในบริเวณนี้ อุปกรณ์อวนปูกับตกเบ็ดจึงเหมาะที่สุดสำหรับพื้นที่นี้ ถ้าเป็นอวนลอยกุ้งก็จะวางไม่ได้เพราะถ่านนี้เต็มไปด้วยไม้ไผ่จาก แช ที่หักพัง

ปาเจนิบง

ปาเจนิบง มีความหมายตามภาษามลายูท้องถิ่นว่า ไม้ที่ปักในอ่าว นิบง คือไม้หลาวโอน เป็นพื้นที่อยู่หน้าบ้านแหลมมก ในอดีตเป็นที่จอดเรือสำหรับพ่อค้ามาซื้อเกลือของชาวบ้านที่บ้านบานา บ้านคันหยงลูโละ และบ้านปาเราะเพราะน้ำในบริเวณนี้มีความลึกมากและใกล้กับแหล่งทำเกลือและห่างจากชายฝั่งประมาณ ๑ กิโลเมตร เมื่อประมาณ ๒๐ ปีมาแล้วยังมีเรือหลายลำมาจอดรอรับซื้อเกลือเป็นเรือสำเภามาจากอินโดนีเซีย ต่อมาประมาณ ๑๕ ปีที่แล้วเรือที่เคยมาจอดซื้อเกลือก็หายไป

เล่ากันว่า ในอดีตบริเวณนี้มีปลาที่ตัวใหญ่ๆ เพราะน้ำลึก เช่น ปูทะเล (กือแตงหยง หรือ กือแตบาตู หรือ กือแตรีมา) กุ้งแชบ๊วย (อูแดปูเตะ) กุ้งกุลาดำ (อูแดกาเมาะห์ หรือ อูแดกอแรง) กุ้งมัน (อูแดคานอ และ

อูแอกีอราส) ปลาตุก (อีแกลือมีแล) ปลาถด (อีแกลือแก) ปลากระเบน (อีแกปารี) มีหลายชนิด เช่น ปารีบุรง ปารีปาส ปารีแล ที่ราคาต่างกัน เชื่อกันว่าปลาที่อร่อยที่สุดคือ ปารีบุรง ที่ราคาแพงกว่าชนิดอื่นๆ และมี หอยแครงธรรมชาติ (กือเปาะดาเราะห์) ขนาดเท่ากำมือและเป็นที่อยู่ของพ่อแม่พันธุ์หอยแครง เพราะในพื้นที่นี้ชาวบ้านไม่สามารถมหาหอยได้ เพราะน้ำลึก ทำให้มีหอยตัวใหญ่และขยายพันธุ์ไปทั่วอ่าวปัตตานี

จากอดีตที่มีน้ำลึกสามารถจอดเรือใหญ่ๆ ได้ แต่ปัจจุบันน้ำลึกเหลือเพียง ๒-๓ เมตรทำให้สัตว์น้ำตัวใหญ่ไม่มีเหลืออยู่แต่ที่ยังมีให้ชาวบ้านจับได้คือ กุ้งและปู คนดาโต๊ะมาวางอวนปู ส่วนคนบูติกับตะโละสะมี แลวางอวนลอยกุ้งสามชั้น

ปัจจุบันบริเวณนี้กลายเป็นที่เลี้ยงหอยแครงของคนแหลมบก ซึ่งการทำมาหากินในอ่าวของคนแหลมบกก็มีเพียงไม่กี่ครอบครัวที่เลี้ยงหอยแครง ส่วนชาวบ้านที่ทำไม่ได้เลี้ยงจะทำประมงที่ไม่เหมือนคนรอบอ่าวในละแวกเดียวกัน เพราะใช้วิธีมเหยงแมลงงู หอยนางรม และชาวบ้านที่มีเรือใหญ่อีกประมาณ ๒๐ ลำ ไปทำอวนลากกุ้งและหอยแครงที่ทะเลหน้าบริเวณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีกบางส่วนก็รับจ้างลากหอยแครงเลี้ยงที่ชาวบ้านเลี้ยงในอ่าวปัตตานี

ดาเนาะจาปีง

เป็นพื้นที่อยู่ระหว่าง อาโลเปาะและ กับ อาโลกูคัง ติดกับป่าชายเลน เป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายกับ จาปีง (caping) ทำด้วยเงินหรือทองแดงที่คนในสมัยอดีตใช้ปิดอวัยวะเพศส่วนล่างของเด็กๆ ผู้หญิงในเขตนี้เวลาน้ำขึ้นปลากดทะเลและปลากดทะเลชอบขึ้นไปกินอาหารในตรงนี้เพราะมีหญ้าทะเล สาหร่ายทะเล กุ้ง ก้าม กรามและปลาทองเทียวซึ่งคนตะโละอาโฮอร์เรียกว่าปลาปีละครั้ง (อีแกลือดาโชนลือกาลี) เพราะปลาชนิดนี้เมื่อยังไม่ถึงฤดูฝนปลาจะอยู่ในรูที่เป็นดินเลน ชอบอยู่ในลำคลองและปากคลอง

ส่วนชื่อทั่วไปของปลาที่ชาวบ้านรอบอ่าวเรียกว่า อีแกยะเย เป็นบริเวณที่ชาวบางปู ปาละ ดาโต๊ะ ตะโละกาโปร มาดักปลาชนิดนี้ในฤดูน้ำท่วม สำหรับฤดูทั่วไป คนโต๊ะโสม จะเข้ามาลากอวนลากคน (บุกะยาริง) และคนตะโละกาโปรมาวางอวนล้อมปลากระบอก

คลองต่างๆ

คลองส่วนใหญ่ คนดาโต๊ะเข้าไปใช้พื้นที่ทำกินน้อยมาก ส่วนบริเวณติดกับคลองเป็นพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งคนดาโต๊ะไม่คุ้นเคยกับการเข้าไปจับสัตว์น้ำในป่าและในคลอง เช่นการใช้วิธีลอบปู ตกปลากะพง คนส่วนใหญ่ที่เข้าไปหาากินคือคนบางปู ไม่ว่าจะเป็นคลองบางปู คลองเปาะและ คลองอาโลกูคัง คลองอาโลคือเงาะ และคลองอื่นๆ ซึ่งคลองบางปูเท่านั้นที่ใช้พื้นที่ในคลองเลี้ยงปลากระพง โดยคนบางปูเพียงหมู่บ้านเดียว

การทำงานในคลองต้องให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ ในคลองเรือใหญ่ที่ใช้ในอ่าวเข้าไปไม่ได้ ส่วนเรือของคนบางปูเป็นเรือลำเล็กสามารถเข้าไปในคลองได้ ดังนั้น คนบางปูจึงทำประมงในคลองและพื้นที่ชายฝั่ง

ใกล้ๆ ทั้งมีความชำนาญในอาชีพแทงกุ้งและแทงปลาตุกทะเลในเวลากลางวัน โดยใช้เรือเล็กที่สามารถเข้าถึงใน

บริเวณน้ำตื้นและใน อาโล เล็กๆ ซึ่งอาชีพนี้คนบางปูเท่านั้นที่ถนัด ส่วนคนรอบอ่าวทั่วไปเช่นคนคาโตะ คนตะโละสะมีแล และคนบูดีจะแทงกุ้งก็ต่อเมื่อน้ำลดและแทงกุ้งในบริเวณสันดอนทรายด้วยการเดินเท้า

เปาะและ

นอกจากชาวบ้านจะรู้จักในนามคลองยะหริ่งแล้ว *เปาะและ* อาจจะเพี้ยนมาจาก *กอและ* เพราะเป็นเส้นทางเดินเรือกอและที่เข้าไปรับส่งสินค้าที่ตัวอำเภอยะหริ่งในปัจจุบัน

เปาะและ หรือ *บาโงเปาะและ* เป็นสันดอนที่เกิดจากตะกอนที่มากับน้ำในคลองยะหริ่งจนกลายเป็นสันดอนทางซ้ายมือของคลองซึ่งมีหญ้าทะเล

จากการสังเกตเห็นว่าบริเวณที่มีสาหร่ายและหญ้าทะเล เช่น *บาโงเปาะ* และ *ตานะจาบิง* จะมีกุ้งกุลาดำอาศัยอยู่ กุ้งที่สถานีเพาะพันธุ์สัตว์น้ำปล่อยไปก่อนหน้านี้จะอาศัยในบริเวณนี้มากที่สุด โดยสังเกตจากกุ้งที่ติดอวนของชาวบ้านเป็นกุ้งตัวเล็ก เพราะในบริเวณนี้นอกจากจะมีสาหร่าย หญ้าทะเลและป่าชายเลนแล้วยังเป็นบริเวณน้ำตื้นเหมาะกับการเจริญเติบโตจากการสำรวจในวันนั้นพบว่ากุ้งที่ชาวบ้านจับได้มีน้ำหนักจากการสุ่มตัวอย่างประมาณ ๓๐ – ๖๐ ตัวต่อกิโลกรัมที่อาศัยในบริเวณนี้ ส่วนพื้นที่ซึ่งมีน้ำลึก เช่น บริเวณกลาง *อาโลปาแย* *มุฆอแซ* จะมีน้ำหนักราว ๔๐-๕๐ ตัวต่อกิโลกรัม ชาวบ้านบางคนบอกว่า ถ้าประกาศเป็นเขตอนุรักษ์หญ้าทะเลอย่างจริงจัง คาดว่าอนาคตข้างหน้า สัตว์น้ำต้องเพิ่มขึ้นแน่นอน แต่มีปัญหาคือว่า จะมีถิ่นที่ยอมเสียสละ เช่น ราว ๑๐ ปี ที่แล้ว ชาวบ้านบางปูปักหลักเขตเพื่อจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในบริเวณนี้จนทะเลาะกับชาวบ้านคาโตะ จนในที่สุดก็ยกเลิกไป

ชาวบ้านบอกว่าก่อนที่สถานีจะมีโครงการปล่อยกุ้งลงอ่าวปัตตานี ชาวบ้านจับกุ้งกุลาดำได้ไม่มากคือลำละ ๑-๕ ตัวต่อลำ แต่หลังจากทางสถานีได้ปล่อยกุ้งชาวบ้านจับกุ้งได้ลำละประมาณ ๓๐-๕๐ ตัวต่อลำ

บือดิงปาลอกาย

เป็นพื้นที่สันดอนทรายที่เกิดขึ้นในบริเวณใกล้กับ *บือดิงบือซา* และ *บือดิงบูแวก็อจิ* ซึ่งเป็นพื้นที่ของเด็กในหมู่บ้านคาโตะไปแทงกุ้งในเวลากลางวันเพราะอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน เด็ก ๆ สามารถเดินไปโดยไม่ต้องใช้เรือ

บือดิงปาลอบูดี

เป็นพื้นที่อยู่ระหว่างกับหมู่บ้านตะโละสะมีแลกับหมู่บ้านบูดีกำปง เป็นสันดอนทรายที่เกิดเป็นบริเวณที่ไม่กว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าถึงแม้ว่าจะลัดเต้มที่ก็ตาม ชาวบ้านที่มาใช้

ประโยชน์ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น *คนบูดี* มหาหอยขาว ปลากระบอก และเป็นที่วาง *ค้อมมือแร* ซึ่งหมายถึง โป๊ะ ที่นำไม้มาปักในอ่าวรูปวงกลมเพื่อคักปลา ของคนบ้านแหลมนกและคนบ้านโต๊ะโสม

ค้อมมือแรปาแย

สาเหตุที่ชาวบ้านตั้งชื่อว่า *ค้อมมือแรปาแย* นั้นเพราะ *ค้อมมือแร* หมายถึง โป๊ะยาว ซึ่งมีความยาวที่สุดในจำนวน *ค้อมมือแร* ที่มีอยู่ในอ่าวปัตตานี จะปักตามริมของอาโลทั้งสองฝั่งยาวประมาณ ๓๐๐ เมตร ชาวบ้านบอกว่าเป็นเขตระหว่างบ้านคาโต๊ะกับบ้านบางปู เป็นพื้นที่วางอวนปูและเบ็ดราวริม *ค้อมมือแรปาแย* ชาวบ้านจะวางอวนและเบ็ดราวริม *อาโลปาแย* (ร่องน้ำยาว) ทั้งสองฝั่งก่อนที่คนโต๊ะโสมจะสร้างค้อมมือ ชาวบ้านจะรู้จักในนาม *อาโลปาแย* (ร่องน้ำยาว) ต่อมาเป็น *ค้อมมือแรปาแย* ประมาณ ๔๐ ปีนี้เอง ก่อนที่มี *ค้อมมือแร* โป๊ะน้ำตื้นที่ชาวบ้านโต๊ะโสมมาทำ ชาวบ้านจะเรียกว่า *อาโลปาแย*

ชาวบ้านบอกว่าในอดีต *อาโลปาแย* หรือ *ค้อมมือแรปาแย* ในปัจจุบัน มีหอยตัวใหญ่ขนาดเท่ากำปั้น บริเวณกลางอาโล กลางร่องน้ำ เพราะในอาโลน้ำลึกไม่สามารถงมหาหอยแรงได้ ชาวบ้านบอกว่ามีวิธีเดียวที่จับหอยได้คือ การคราดหอยโดยอาศัยลม ใช้คราดไม้ยาวมาทำด้ามแล้วทิ้งลงไปในน้ำให้ถึงพื้นดิน โดยยืนบนเรืออาศัยลมพัดให้เรือลากคราดไปตามกระแสน้ำแล้วยกขึ้นมาก็จะได้หอยแรงอย่างง่ายดาย

ลาโจะ (บึงน้ำเค็ม) รอบอ่าว

ลาโจะ หมายถึงบึงน้ำเค็มที่เกิดขึ้นภายใน ตั้งแต่บริเวณพื้นที่ตั้งแต่บ้านตะโละสะมีแลจนถึงปลายแหลมตาชี โดยมีปากลาโจะเป็นร่องน้ำที่เรือสามารถเข้าไปถึงทำให้สัตว์น้ำจากทะเลสามารถว่ายน้ำเข้ามาอาศัยและหาอาหารที่มีอยู่ตามผิวหน้าดินภายในลาโจะได้ และเป็นระบบนิเวศภายในแหลมที่ยื่นไปในทะเลอย่างหนึ่ง

พื้นที่เป็น *ลาโจะ* จะมีชื่อกำกับที่ชาวบ้านในหมู่บ้านรอบอ่าวตั้งขึ้นมา มีหลายแห่ง บริเวณปากลาโจะและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นทรายเกือบทั้งหมด ในอดีตมีสัตว์หน้าดินเป็นจำนวนมาก เช่น ไข่เดือนทะเล สาหร่าย ปลากระเบน ปลากระบอก ปลาดุก ปลาทู ปลาย ปลาเก๋า ปู กุ้ง ปลาเกะพง ในส่วนพื้นที่ชายฝั่งที่อยู่นอกปากของ *ลาโจะ* เป็นดินปนทรายและมีสัตว์ตระกูลหอย เช่น หอยแครง หอยขาว สาหร่ายทะเล และสัตว์หน้าดินเช่นไข่เดือนทะเลที่ใช้สำหรับทำเหยื่อเบ็ดราวปลาดุกทะเล ชาวบ้านบอกว่าสาเหตุที่สัตว์น้ำหลายชนิดเข้าไปอยู่ เพราะบริเวณปากลาโจะกว้างและลึก สัตว์น้ำจะว่ายเข้าไปเมื่อมีคลื่นลมแรงและหากิน สัตว์หน้าดิน อย่างเช่นปลาดุกทะเลก็จะสร้างรูเป็นที่อยู่อาศัยในลาโจะ

ลาโจะต่างๆ อยู่บนปลายแหลมซึ่งสภาพทั่วไปของทุกลาโจะชายฝั่ง บริเวณปากลาโจะเป็นดินทรายทอดยาวตั้งแต่ *ปาลอบูดี* ติดกับ *บ้านตะโละสะมีแล* จนถึงสุดปลายแหลม มีหญ้าทะเลเกิดขึ้นเป็นหย่อมๆ บริเวณปากลาโจะ ซึ่งเป็นที่สำหรับลูกปลาเก๋าดำตัวเล็กๆ ที่ว่ายมาจากทางอ่าวไทยในช่วงหน้ามรสุมประมาณ เดือน ตุลาคม-ธันวาคม ซึ่งชาวบ้านเรียกชื่อว่า *มุเซมกาเกี เบาะห์*

ลูกปลาเก่าเป็นสัตว์น้ำที่สร้างรายได้ให้คนในพื้นที่ได้มาก แต่ที่ไม่เข้าไปในลาโจเพราะหญ้าทะเลไม่มี และปัญหาอีกเรื่องหนึ่งเพราะคนในพื้นที่ใช้โพงพางดักปลาเก่าทางอ่าวไทย เมื่อประมาณ ๑๘ ปีที่แล้วมีคนดาโต๊ะเป็นคนแรกไปซื้ออวนโพงพางที่ สะกอม อำเภอกะเปอร์ จังหวัดสงขลา อวนชนิดนี้คนสะกอมใช้ดักเคยหรือกุ้งเคย นำมาดักครั้งแรกก็ได้ลูกปลาเก่าคิดเป็นราคาประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาทต่อคืน ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ทางฝั่งอ่าวไทย ตั้งแต่ อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาสไปจนถึงชาวบ้านปลายแหลม สนใจการทำประมงชนิดนี้ ก่อนหน้านั้น ชาวบ้านตั้งแต่ดากใบถึงตะโลเกาโปร้ ดักปลาเก่าด้วยการวางกิ่งไม้สนบกหรือยานลิเพา ซึ่งชาวบ้านบอกว่าการวางโพงพางดักปลาเก่าฝั่งอ่าวไทยเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลูกปลาเก่าตัวเล็กๆ ที่ว่ายเข้าไปในอ่าวปัตตานีลดจำนวนลง

ชาวบ้านคนดาโต๊ะบอกว่า เมื่อ ๕๐ ปีที่แล้ว ปลาเก่าไม่มีราคาเลย หากชาวบ้านจับได้ถ้าตัวเล็กก็จะทิ้งลงอ่าวเอาเฉพาะตัวใหญ่ๆ มาทำกับข้าวกินกันภายในครัวเรือน ประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว ก็เริ่มมีการซื้อปลาเก่า ขายแต่จะซื้อเฉพาะตัวใหญ่ขนาดความยาว ๒-๘ นิ้ว ขึ้นไป ต่อมาเมื่อประมาณ ๑๘ ปีมาแล้ว ปลาเก่าตัวเล็ก เริ่มมีราคาและเป็นสินค้าส่งออก เช่น เวียดนาม ใต้หวันและตลาดภายในประเทศทางอ่าวไทยตอนบน และอันดามันเพื่อเลี้ยงต่อในกระชัง จึงทำให้จำนวนปลาเก่าในอ่าวปัตตานีลดลง

ปัจจุบันส่วนที่เป็นลาโจถูกทำลายด้วยการทำนาเกลือซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกับลาโจอย่างมากและบริเวณปากลาโจแคบลงและปิดตายจนน้ำไม่สามารถไหลเข้าออกได้ ทำให้พวกปลากระเบน ปลากระพง ปลาตุ๊ก ไม่เข้าไปอาศัย สัตว์น้ำที่ชาวบ้านจับได้เป็นครั้งคราวคือ ปลากระบอก กุ้ง ปลาทรายและปู ชาวบ้านที่จับสัตว์น้ำในบริเวณนี้เป็นครั้งคราวคือชาวบ้านตะโลเกาโปร้ บ้านนุติ บ้านตะโลละสะมิแล้ซื้ออวนล้อมปลากระบอก การจับกุ้งชาวบ้านนุติใช้อวนลอยกุ้งและแทงกุ้งด้วยขมวกในเวลากลางคืน โดยเฉพาะแทงกุ้งนั้นมีทั้งผู้ใหญ่และเด็กในวัยเรียน แต่คนดาโต๊ะส่วนใหญ่ใช้ลาโจนี้ในการวางอวนจับปูเท่านั้น

ลาโจบือเตาะ เป็นพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกับหลาย ลาโจ ที่อยู่บนปลายแหลม เพราะโดยปกติแล้ว ลาโจ แต่ละแห่งจะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่สำหรับลาโจบือเตาะ จะแตกต่างกับลาโจอื่นๆ นั้น เพราะบริเวณปากลาโจจะเป็นพื้นที่ที่มีรูปร่างโค้งปากกว้างคล้ายกับตือโลละและเป็นดินเลน บางคนจะเรียกว่า ตือโลละบือเตาะ หรือ บือเตาะ

ตั้งแต่บ้านบางปูไปจนถึงบ้านบานาจะไม่มีลาโจ อาจจะเป็นเพราะบริเวณนี้พื้นที่ชายฝั่งเป็นดินเลนและทรายซึ่งไม่ได้ยื่นออกไปในทะเล ส่วนทางปลายแหลมเป็นทรายและทุกๆ ปีปลายแหลมจะยื่นออกไปในทะเลมากขึ้นๆ ซึ่งชาวบ้านมีความคิดว่าเป็นจุดกำเนิดของลาโจ

แต่ละ ลาโจ จะมีสภาพที่คล้ายกันคือล้อมรอบด้วยป่าชายเลนและน้ำในตัวของ ลาโจ สามารถระบายออกสู่อ่าวปัตตานี ในยามที่น้ำทะเลหนุนสูงสามารถเก็บน้ำเพื่อรักษาสภาพป่าชายเลน

ลาโจยือเบาะ ในอดีตมีสัตว์น้ำหลายชนิดที่เข้าไปอาศัยในระหว่างที่น้ำทะเลหนุน เช่น ปลาเก่า ปูดำ ปลาเก๋า ปลากระบอก ชาวบ้านที่เข้าไปหาปลา ส่วนใหญ่เป็น คน ดาโต๊ะ คนนุติ ส่วนคนนุติ ไม่ค่อยเข้าไปจับปลา เพราะคนนุติส่วนใหญ่มีอาชีพทำอวนลอยกุ้งไม่เหมาะกับอาชีพนี้ในลาโจ เพราะในลาโจน้ำไม่เดิน

ลาโจะสือโละคาแล คนบุดีบอกว่า ลาโจะนี้เป็นลาโจะที่แตกต่างกับลาโจะอื่นๆ คือ น้ำลึกและดินก้นลาโจะก็ลึก มีปลากะบอกตัวใหญ่ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับชาวประมงซึ่งมีOWNล้อมปลากะบอกอย่างคนตะโละสะมีแลและคนบุดี

ลาโจะเปาะโกะ และ **ลาโจะเปาะสะ** สัตว์น้ำที่เข้าไปอยู่จะเป็นสัตว์น้ำตัวเล็กๆ เพราะน้ำตื้น ส่วนใหญ่คนบางปูจะเข้าไปจับสัตว์น้ำ โดยใช้เรือเล็กเข้าไปแทงกุ้งในตอกลางคืน OWNล้อมปลากายอ ปลาหมอเทศ OWNลากตลิ่งปลากะบอก (มูกะแอแระแออีแกบือลานะ) ชาวบ้านบางปูจะเอาOWNลอยกุ้งสามชั้นที่เหลื่อใช้ลอยกุ้งมาคัดแปลง โดยจะคัดออกเฉพาะตาOWNในส่วนที่มีชั้นเดียวอยู่ตรงข้างบนสุดของOWN

ลาโจะรูมะอะปี เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐสร้างกระโจมไฟ เพื่อบอกจุดปลายแหลมตาชี เมื่อประมาณ ๗๐ ปีที่แล้ว เป็นชื่อที่ชาวบ้านตั้งขึ้นมาเพราะกระโจมไฟ **รูมะอะปี** ในบริเวณปากน้ำของลาโจะมีหญ้าทะเล ซึ่งเป็นแหล่งพันธุ์ของปลาเก๋ว้ยอ่อนที่เข้ามาจากฝั่งอ่าวไทย ชาวบ้านใช้ประโยชน์จาก **ลาโจะรูมะอะปี** ส่วนใหญ่เป็นคนบ้านคาโตะที่มารุ่นระวะปลาเก๋ว

ลาโจะรายอบือละ บือละ คือโปะน้ำตื้นใช้ตกกุ้ง ในอดีตเป็นแหล่งของกุ้งที่ชาวบ้านโตะโสมมาวาง โปะน้ำตื้นได้ครั้งละมากๆ ชาวบ้านโตะโสมมาวางที่นี่ และกลับในตอนเช้าหลังจากที่เก็บบือละเรียบร้อยแล้ว เมื่อช่วง ๑๕ ปีที่แล้ว ยังพบเห็นได้แต่ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว

ลาโจะแหลมทองหรือแหลมตาชีหรือปลายแหลม จะอยู่ปลายสุดของปลายแหลม ลาโจะนี้ในอดีตเป็นที่อาศัยของปลาดุกทะเล ปลากด ปลากะบอก ในปัจจุบัน ปลาดุกกับปลากดมีไม่มากที่ยังมีอยู่คือปลากะบอก ซึ่งชาวประมงบ้านตะโละสะมีแล บ้านะโละกาโปร้ บ้านบุดี ซึ่งออกมาวางOWNในตอกลางวันและชาวบ้านในแม่น้ำปัตตานี เช่น บ้านโรงเหล้า จือแรนิบง (หลังโรงพยาบาลปัตตานี) ที่มาล้อมปลากะบอกในเวลากลางคืน

ลาโจะดือะระห์ ในอดีตเป็นแหล่งปลากะบอกและปูดำ ชาวบ้านที่มาทอดแหเป็นคนบุดี เมื่อมาดูปลาที่ปากลาโจะเวลาน้ำลด ปลาจะว่ายน้ำออกมาลงอ่าวปัตตานี ก็จะทอดแห ส่วนชาวบ้านที่มาดักปูด้วยลอบปูนั้นเป็นคนบางปู ที่ **ลาโจะดือะระห์** เล่ากันว่าคนที่มาสร้างกระท่อมเล็กๆ ชื่อดือะระห์เป็นคนบ้านบุดี ดั้งเดิมมีอาชีพทอดแหที่ปากลาโจะ ซึ่งจะรอทอดแหในเวลาน้ำเริ่มขึ้นและเวลาน้ำลด ทุกๆ ลาโจะมีผู้เข้าไปจับจองไปสร้างกระท่อมเพื่อจับปลาในลาโจะแต่ละแห่ง จึงนำชื่อคนเหล่านั้นไปตั้งชื่อสถานที่

ลาโจะปออง คาคอ เป็นพื้นที่ซึ่งมีต้นลำพูขึ้นเป็นจำนวนมาก บริเวณปากลาโจะในอดีตเป็นแหล่งที่พักของลูกปลาเก๋วซึ่งเข้าไปอยู่ในรากไม้ของต้นลำพู ชาวบ้านคาโตะบอกว่า เมื่อเวลาน้ำลดจะไปรุ่นระวะลูกปลาเก๋วบริเวณนี้เป็นประจำ

ปัจจุบัน คนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในลาโจะต่างๆ ก็ไม่ใช่คนรอบอ่าวอย่างเดียว เพราะหลังจากที่รัฐสร้างถนนเข้าไปถึงปลายแหลมทำให้คนต่างท้องถิ่นต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เข้ามาทำมาหากินร่วมด้วย เช่น คนตานะแมเราะ คนภูมี คนท่าด่าน คนขามูเฉลิม จากอำเภอยะหริ่ง แม้กระทั่งคนปะแต ในอำเภอยะหา ก็มาแทงกุ้ง บางคืนรถต่างถิ่นที่มาแทงกุ้งในตอกลางคืนมีมากถึงราว ๑๐๐ กว่าคันต่อคืน ชาวบ้านบางคน

สะท้อนความรู้สึกว่า หลังจากที่มีถนนเข้าไปถึงปลายแหลม สัตว์น้ำลดลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะกุ้ง แต่ก็ไม่สามารถห้ามได้เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะ การจับจองเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวชาวบ้านถือว่าผิดหลักการที่พระเจ้าประทานมา

แม้แต่คนที่คนไทยพุทธ เช่น คนที่มาจากอำเภอโคกโพธิ์ แม่ลาน มาจับปูเปรี้ยวในเวลากลางคืน ชาวบ้านก็ไม่ห้าม แต่ ลาโจะ ในปัจจุบันก็ไม่ค่อยมีสัตว์น้ำเข้าไปอยู่แล้วเพราะน้ำเค็มและปากลาโจะปิดโดยธรรมชาติ และเกิดจากการทำนาุ้ง

บือติง

บือติง หมายถึงสันดอนทรายที่เกิดขึ้นในอ่าว ส่วนใหญ่มีอยู่ที่ตำบลแหลมโพธิ์ ตั้งแต่หมู่บ้านคาโต๊ะจนถึงปลายแหลม ยกเว้น **บือติงตะโมะ** ที่อยู่ในตำบลตันหยงลูโล๊ะและ **บือติงปาเสตอเลาะบารอ** ที่อยู่ในระหว่างตำบลตันหยงลูโล๊ะกับบ้านบานา

บือติงบอยอ อยู่ในหมู่บ้านบูดีมีสัตว์น้ำตระกูลหอยที่ไม่ใช่หอยแครง เช่น หอยลาย หอยขาว หอยนางรม หอยแมลงภู่ คนที่มาจับหอยคือชาวบ้านบูดีและชาวบ้านที่อยู่บนในแผ่นดิน เช่น คนตะเนาะแมเราะ คน ตาเกาะ มากับเรือหางตัดที่บรรทุกคนประมาณ ๑๐ – ๑๕ คนต่อลำ โดยจะจอดเรือรอรับที่ **บาลาควอ** หรือที่ **โต๊ะโสม** ซึ่งเจ้าของเรือจะเก็บค่าเรือประมาณ ๒๐ บาทต่อคน บางครั้งเจ้าของเรือก็จะหาหอยขาวด้วย

บือติงแซ เชื่อกันว่าอาจจะเกิดขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านทำแซหรือโพงพาง เมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว เมื่อทำแซแล้วทำให้น้ำไหลซาลง ทำให้เกิดสันดอนขึ้นมา ชาวบ้านที่มาทำประมงในบริเวณนี้คือคนบูดี คนแหลมนก ส่วนคนคาโต๊ะมาวางอวนจับปู ในฤดูปู คือ **มุเซม กือแด** ประมาณเดือนตุลาคมจนถึงปลายเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงลมตะวันออกเฉียงใต้หรือ **อวิงตือฆารอ**

บือติงลากอ บริเวณนี้ผิวดินจะไม่เรียบ มีหลุมเป็นจุดๆ และน้ำก็ลึกกว่าถ้าเปรียบเทียบกับบือติงทั่วไป เวล่าน้ำขึ้นเต็มที่ประมาณ ๓ เมตรและเวล่าน้ำลดเต็มที่ลึกราว ๑.๕๐ เมตร บริเวณ **บือติงลากอ** ในอดีตเวลาที่มีลมแรงมักจะมียักษ์คนร่างชาวบ้านจึงไม่ผ่านแต่จะอ้อมเลียบชายฝั่งผ่านหน้าลาโจะต่างๆ แทน สัตว์น้ำที่มีมากในบือติงลากอได้แก่ปลาตุก ปลาเก๋า หอยนางรม หอยแมลงภู่ ปูทะเล แต่ปัจจุบันปลาทูกและปลาเก๋ามีน้อยลงมาก ส่วนหอยนางรม หอยแมลงภู่และปูทะเล มีชาวบ้านต่างๆ ที่ชานานมาจับสัตว์น้ำประเภทต่างๆ มาจับกัน เช่น คนคาโต๊ะมาวางอวนจับปู คนบูตึงมหอยแครง คนแหลมนกมหอยแมลงภู่และหอยนางรม

สำหรับคนแหลมนกจะใช้เครื่องช่วยหายใจโดยเอาเครื่องยนต์ยันม៉าป็นออกซิเจนสำหรับดำน้ำเก็บหอยให้ได้นานขึ้น

บือติงปาเลอะเตะ มีการบอกเล่าว่า เคยคนจีนมาสร้างกระต๊อบเพื่อซื้อปลาของคนบูดี ชื่อ **ไอเตะ** จึงตั้งชื่อตาม **บือติง** นี้สามารถมองเห็นเมื่อน้ำลดเพราะพื้นที่บือติงติดชายฝั่ง มีสัตว์น้ำตัวเล็กๆ เช่น กุ้ง ปลากระบอกอาศัยอยู่ เวล่าน้ำลด ชาวบ้านสามารถจับปลาได้โดยไม่ต้องใช้เรืออวนปลากระบอกลากด้วยคน และเดินแทงกุ้งได้ตอนกลางคืนและทอดแห ซึ่งคนที่มาทำส่วนใหญ่เป็นคนบูดีและคนต่างถิ่น

บือตังโตะปาเก แบ่งออกเป็น ๒ แห่ง คือ **โตะปาเกลวู** หรือ **บือตังโตะปาเกนอก** จะอยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ ๒ กิโลเมตร

โตะปาเกดาระ บือตังที่อยู่ติดกับชายฝั่งคือ **ดาระ** บือตังทั้งสองอยู่ที่บ้านบูดี และไม่สามารถมองเห็นได้ถึงแม้ว่าน้ำจะลดเต็มที่เป็นบือตังที่ชาวบ้านรอบอ่าวใช้ทำมาหากินมากที่สุด ชาวบ้านหาหอยแครง หอยนางรม หอยขาวหอยแมลงภู่ สัตว์น้ำที่กล่าวมาจะมีตลอดทั้งปี ส่วนสัตว์น้ำที่มีตามฤดูกาล เช่น ปลากระบอก กุ้ง และปู จะมีก็ต่อเมื่อในอ่าวมีลมแรงเท่านั้น

บือตังบูแวบือชา (สันดอนทรายใหญ่) อยู่ทางขวามือของ **อาโลสาโอะ** ถ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันตกของอ่าว เป็นพื้นที่สำหรับคนคาโตะทอดแหเวลาน้ำลดและหาหอยขาวในตอนกลางวัน ส่วนกลางคืนเป็นพื้นที่แก่งกุ้งของคนบางปูและเด็กๆ คาโตะ

บือตังบูแวก็อจิ (สันดอนทรายเล็ก) อยู่ทางซ้ายมือของ **อาโลสาโอะ** เป็นสันดอนที่มีเนื้อที่เล็กกว่า **บือตังบูแวบือชา** เป็นพื้นที่สำหรับคนคาโตะหาไส้เดือนทะเลเอามาทำเหยื่อปลาดุก

สำหรับ **บือตัง** ที่อยู่กระจัดกระจายในอ่าวนั้นมีความสำคัญมากกับคนในพื้นที่ซึ่งมีความชำนาญในการหาหอย เพราะไม่ได้หมายความว่าคนรอบอ่าวสามารถทำประมงได้ทุกอย่างและใช้อุปกรณ์เก่งทุกชนิด ในบือตังก็มีความเปลี่ยนแปลงทำให้คนต้องปรับตัวตามไปด้วย สัตว์น้ำที่เข้าไปอยู่อาศัยที่เป็นสัตว์อยู่กับที่พวกหอยจะมีอยู่ตลอด มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวในช่วงเวลานั้น ส่วนสัตว์น้ำพวกปลาจะเข้าไปอยู่อาศัยเมื่อมีลมแรงซึ่งอาจจะเข้าไปกินอาหารพวกตะกอนที่อยู่ใต้เศษเปลือกหอยบนบือตังเมื่อลมพัดแรงๆ เศษหอยจะกระจายด้วยคลื่นตะกอนที่อยู่ใต้ซากหอยก็จะขึ้นมาเหนือน้ำเป็นอาหารของปลานานาชนิด

ประมาณ ๕๐ ปีที่ผ่านมา เล่ากันว่า ชาวบ้านฝั่งตรงข้ามคือคนโตะโสมมาทำ **ดือมือแร** ทั้งสองข้างของ **อาโลสาโอะ** ทำด้วยกิ่งไม้จากป่าชายเลนพวก กิ่งโกงกาง แสมดำ แสมขาว เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านนิยมใช้ไม้โกงกางเพราะอายุการใช้ประโยชน์นานกว่า

ต่อมาประมาณ ๓๐ ปี มาแล้ว คนคาโตะเริ่มสร้าง **ดือมือแร** เพราะรายได้ดีกว่าบรรดาเครื่องมือทำประมงอื่น ๆ ซึ่งทำให้บางครั้งมีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้านด้วยกัน เพราะชาวบ้านจะปักกระชังเลี้ยงปลาจะพงไม่ได้ เพราะพื้นที่ถูกทำดือมือแรจนหมด อีกทั้ง ในบริเวณตรงกลางของ **อาโล** ที่เป็นเส้นทางเดินเรือของชาวบ้านถูกขยายให้เป็นพื้นที่ของ **ดือมือแร** ทำให้การเดินเรือของชาวบ้านมีปัญหาเวลาที่มีน้ำลด เพราะจะเดินเรือฝั่งอาโลทั้งสองข้างไม่ได้เนื่องจากน้ำแห้ง จะเดินเรือตรงกลางอาโลก็ไม่ได้เพราะมี **ดือมือแร**

และอาดัส

เป็นชื่อพื้นที่หลายแห่งที่คนคาโตะใช้เรียกชื่อรวมๆ จากบริเวณโรงเรียนบ้านคาโตะจนถึงบ้านโตะโสม เช่น **กาแลปะคอ อาโลแวจิ อาโลปือรายห์ (praih) คลองเปาะและหรือคลองยะหรีง ดาเนาะจาปีง อาโลกูง อาโลดือเงาะ คลองบางปู อาโลวอแก อาโลปาลอบาดัส**

สาเหตุที่ชาวบ้านเรียกชื่อ *ละอียด* เพราะเป็นเรื่องราวจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ซึ่งน่าจะเพื่อปกปิดผลประโยชน์ในการทำมาหากิน เมื่อไปวางอวนในบริเวณเหล่านี้แล้วได้ปลามาก คนอื่นๆ ต้องมาถามว่าเมื่อคืนไปวางอวนที่ไหน ก็จะตอบว่า *ละอียด* ถ้าไม่ถามต่อ ก็ไม่รู้แหล่งที่เราไปวางอวน แต่ถ้าถามต่อว่า *ละอียด* คือตรงไหน ก็จะบอกพื้นที่ซึ่งไปวางอวน เช่น กาแลปะคอ เป็นต้น

ละอียด จึงเป็นชื่อรวมๆ เฉพาะคนคาโตะเท่านั้นที่เรียกใช้ เพราะแต่ละพื้นที่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า พื้นที่ด้านบนของหมู่บ้านคือ *ละอียด* คนทำงานในอ่าวจะรู้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ในขณะเดียวกัน *ละบาเวะห์* เป็นพื้นที่ที่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ตั้งแต่ *โตะปาเก* จนถึงปากคลองขามูและปากคลองบางปู บางคนเพียงดูปลาของเพื่อนที่จับได้ก็สามารถคาดเดาได้เลยว่าเป็นปลาจากพื้นที่ไหน เช่น ถ้าปลาคุมีจุดสีขาวตามลำตัวแสดงว่าเป็นปลาที่อยู่ในคลองหรือ *อโลปาลอบาตัส* หรือถ้าเพื่อนจับได้ปลากะพงและปูดำเป็นจำนวนมาก แสดงว่าเป็นสัตว์น้ำที่จับได้ในคลองยะหรีงหรือคลองบางปู เป็นต้น

แลโฆระ

แลโฆระ เป็นบริเวณที่คนคาโตะจับสัตว์น้ำมากที่สุด เพราะอยู่ใกล้กับหมู่บ้านและเป็นพื้นที่ซึ่งมีสัตว์น้ำตลอดปีและตามชนิดตามฤดูกาล สภาพพื้นที่เป็นหลุมเหมือนบ่อเป็นโพรงสำหรับสัตว์น้ำเข้าไปอยู่ โดยเฉพาะปลาคุ ในอดีตชาวบ้านคาโตะเคยวางเบ็ดราวปลาคุได้ถึงวันละ ๓๐ กิโลกรัม

ดังนั้น บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่สำคัญมากของชาวบ้านในเวลาที่ไม่สามารถออกไปหาปลาในพื้นที่อื่นในยามทะเลมีคลื่นแรง ชาวบ้านจะมาวางเครื่องมือประมงในบริเวณนี้ แต่ก่อนน้ำลึกประมาณ ๓ เมตร และมีสัตว์น้ำหลากหลาย แต่ชาวบ้านจะจับปลาตามที่อยู่กรณ์เครื่องมือของตนเองเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ปูกระยาริง อวนลอยกุ้ง อวนปู และเบ็ดราวปลาคุ แต่ประมาณ ๑๐ ปีแล้วชาวบ้านต้องเลิกวางเบ็ดราวปลาคุเพราะรายได้ไม่เพียงพอกับต้นทุน

การวางเบ็ดราวนั้นต้องมีความอดทนสูงเพราะลักษณะงานมีหลายขั้นตอนกว่าจะได้ปลา คือ

ไปงมหาเหยื่อ เช่น ไล่เคื่อนทะเลหรือ *เปะปะง* ในเวลาที่น้ำทะเลลดใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมง เทียวเหยื่อกับตาเบ็ดประมาณ ๕๐๐ - ๗๐๐ ตา ใช้เวลาราว ๑ ชั่วโมงครึ่งถึง ๒ ชั่วโมง แล้วไปวางเบ็ดราวในอ่าวต้องวางตามกระแสน้ำเมื่อน้ำเริ่มขึ้นในเวลากลางคืน ถ้าน้ำขึ้นแล้วแต่ยังเทียวเหยื่อไม่เสร็จก็ต้องรอให้น้ำเริ่มลดก่อนจึงจะไปวางเบ็ดอีกได้ เพราะชาวบ้านรู้ว่าเมื่อน้ำเริ่มขึ้นปลาก็จะเริ่มออกหาอาหาร พอเริ่มลดชาวบ้านรู้ว่าปลาจะออกไปอยู่ในหลุมและที่ม่น้ำลึก ดังนั้น เมื่อวางเสร็จแล้วรอประมาณ ๑ - ๒ ชั่วโมงจึงจะเก็บ

การวางเบ็ดราวที่ใช้ไส้เดือนทะเลนั้น จะให้ตาเบ็ดอยู่ในน้ำไม่นานเพราะไส้เดือนทะเลเนื้ออ่อนไม่สามารถทนได้นานเนื่องจากปลาอื่นที่ตัวเล็กๆ กัดกินเหยื่อ ดังนั้น จะต้องวางให้ถูกเวลา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า *หัวน้ำ (ปลอลอย)*

แต่ถ้าหากเป็นเหยื่อที่ไม่ใช่ไส้เดือนทะเล เช่น หอยสังข์ แมงดาทะเล จะใช้ช่วงที่น้ำทะเลเปลี่ยนเริ่มเป็นน้ำจืดประมาณเดือนตุลาคมจนถึง เดือนธันวาคม หรือฤดูมรสุม

การวางเบ็ดราวปลาถูกโดยใช้หอยและแมงดาทะเลเป็นเหยื่อ แตกต่างกับเหยื่อไส้เดือน เพราะไม่ต้องคุน้ำขึ้นน้ำลงปล่อยให้ตาเบ็ดอยู่ในน้ำได้นาน ถ้าไปวางตอนกลางวันก็ไปเก็บรุ่งเช้าเพราะเหยื่อสามารถทนให้ปลาเล็กๆ กัดกินได้นานกว่า ถึงแม้ว่าปลาคูไม่ชอบกินเหยื่อที่กล่าวมาข้างต้น เช่น แมงดาทะเล หอยสังข์ แต่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพวางเบ็ดราวก็ไม่สามารถหาเหยื่ออื่นที่ทนกับสภาพน้ำได้

การวางเบ็ดราวปลาถูกโดยใช้หอยและแมงดาทะเลเป็นเหยื่อ แตกต่างกับเหยื่อไส้เดือน เพราะไม่ต้องคุน้ำขึ้นน้ำลงปล่อยให้ตาเบ็ดอยู่ในน้ำนานได้ ถ้าไปวางตอนกลางวันแล้วไปเก็บรุ่งเช้าเพราะเหยื่อสามารถทนให้ปลาเล็กๆ กัดกินได้นานกว่า

ชาวบ้านที่เคยวางเบ็ดราวปลาคูพยายามแก้ปัญหาต้นทุนที่สูงขึ้น โดยเปลี่ยนไปทำอวนปูแทน แต่ก็ทนไม่ไหวกับรายจ่ายของครอบครัวที่มีมากเพราะมีลูกหลายคน จึงส่งลูกๆ ไปทำงานหาเงินที่มาเลเซีย

ดือมือแรสูวะ

สูวะ หมายถึงเว้นระยะหรือไม่มีสิ่งที่ปลูกสร้างในบริเวณนั้น ภาษาถิ่นเรียกว่า *ดาฮีสูวะ* หรือเปรียบเทียบว่า *หน้าผากกว้างไม่มีผมเหมือนกับดือมือแรสูวะ* อยู่อีกฟากหนึ่งของ *ดือมอแรตะโ๊ะ* ซึ่งเป็นพื้นที่กึ่งกลางระหว่างสองดือมือแร

บริเวณท้องน้ำเป็นดินทรายปนกับเลน เป็นบริเวณที่มีกุ้งซึ่งชาวบ้านดาโ๊ะและชาวบ้านฝั่งตรงข้ามอ่าว เช่น บ้านบางปู ปาละ บานา และตันหยงลูโละเข้ามาทำอวนกุ้ง ในขณะเดียวกันชาวบ้านโ๊ะโสมและแหลมนกมาสร้าง *ดือมือแร* เพื่อให้ปลาเข้าไปอยู่ เช่น ปลากระบอก ปลาคูทะเล และปลากัดำ

ดือมือแรแน หมายถึงโป๊ะ ๖ ลูก เมื่อประมาณ ๓๐ ปีก่อน มีชาวบ้านโ๊ะโสมมาทำ *ดือมือแร* ในพื้นที่นี้ประมาณ ๖ ลูก เนื่องจากเว้นพื้นที่ไว้สำหรับคนรอบอ่าวทำอาชีพประมงชนิดอื่นๆ ปัจจุบัน บริเวณนี้มี *ดือมือแร* มากกว่า ๑๐ ลูก ส่งผลต่อชาวบ้านที่ทำประมงชนิดอื่นๆ ซึ่งใช้พื้นที่นี้ เช่น มีปัญหากับชาวบ้านดาโ๊ะ บ้านปาละ ที่มาวางอวนลอยกุ้งเพราะอวนไปติดไม้ของ *ดือมือแร* ทำให้อวนเสียหาย

การที่เจ้าของ *ดือมือแร* จะจับปลาต้องจับเวลาที่น้ำทะเลลด โดยเอาไม้ไผ่ที่สานให้ติดกันมาล้อมและค่อยๆ บีบให้แคบลงจนเหลือราว ๑ วา แล้วจึงตัดด้วยสวิง ถึงแม้ว่าการสร้าง *ดือมือแร* เป็นการจับจองพื้นที่สาธารณะแต่ก็ยังดีกว่าการจับจองพื้นที่เพื่อเลี้ยงหอยแครงของนายทุน

การสร้างดือมือแรเป็นการสร้างปะการังในตัว เพราะไม่ทำให้หน้าดินเสีย ชาวบ้านสามารถไปตกปลาได้ในดือมือแร เช่น ตกปลากะพงและปลาเก๋า ซึ่งชาวบ้านรู้ว่าวิธีไหนที่ใช้จับปลาในดือมือแรโดย

เจ้าของไม่โกรธ ทั้งที่เจ้าของคือมือแรกก็ไม่ได้ประกาศในสาธารณะว่ายินยอม แต่ด้วยความมีจิตสำนึกที่เป็นชาวทะเลด้วยกันจึงไม่ว่าอะไร อาจจะเรียกว่าเป็น *วิถีคือมือแรก* ที่อยู่ร่วมกันในสังคมทะเลมานาน ซึ่งแตกต่างกับการจองพื้นที่เพื่อเลี้ยงหอยแครงที่กระทบกับชีวิตของชาวบ้านดั้งเดิม เพราะเป็นการทำลายหน้าดิน บริเวณนอกพื้นที่ *คือมือแรก* ทราบกันว่าเป็นพื้นที่ของชาวบ้านต้นหยงลูโละ ซึ่งคนคาโตะไม่สามารถร้องขอหรือห้ามไม่ให้มีการเลี้ยงหอยแครงได้

คือมือแรก แนน หมายถึง *คือมือแรก* มี ๖ ลูก เพราะ แนน หมายถึง ๖ เพราะเมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว *คือมือแรก* มีแค่ ๖ ลูก เป็นของชาวบ้านคาโตะ โสม ปัจจุบันได้ขยายคือมือแรกประมาณ ๑๐ กว่าลูก เป็นพื้นที่ซึ่งชาวบ้านคิดว่าเป็นเขตติดต่อระหว่างบ้านต้นหยงลูโละกับบ้านคาโตะ สำหรับชาวบ้านที่มาใช้พื้นที่คือคนคาโตะเป็นส่วนใหญ่ นานๆ ครั้ง จึงจะมีชาวบ้านป่าละกับต้นหยงลูโละมาวางอวนกุ้ง

กาแลปะดอ

ในอดีตคือคลองเล็กๆ จากอ่าวปัตตานีไปยังฝั่งอ่าวไทย เป็นเส้นทางเรือของชาวบ้านที่สามารถเข้าไปถึงบริเวณชายหาดฝั่งอ่าวไทย ที่เรือบือละสามารถเข้าไปได้ถึงชายฝั่งอ่าวไทยได้ เมื่อคนตาเกาะ คนบางปู คนคาโตะ โสม มาดูชายหาดที่อ่าวไทยก็จะใช้เรือบือละมาตาม *กะแลปะดอ* แต่ทุกวันนี้คลองแคบเล็กจนไม่สามารถเข้าไปได้เนื่องจากถูกปิดด้วยป่าชายเลน

อาโลแวจิ

คลองอยู่ห่างจาก *กาแลปะดอ* ประมาณ ๑ กิโลเมตร และอยู่ทางขวาของ *อาโลแวจิ* ที่ติดๆ กันจะมี *อาโลปือรายห์* เป็นภาษามลายูท้องถิ่นที่มีความหมายว่า แม่ค้า เป็นเส้นทางพายเรือของแม่ค้าคาโตะ ตะโละ สามิแล และบุดีไปขายสัตว์น้ำที่ *ตลาดนัดปาลอบาตัส* ในเวลาลมแรง แม่ค้าไม่สามารถพายเรือในอ่าวได้ ก็จะพายเรือเลียบตามป่าเข้าไปในอาโลนี่ ซอกแซกจากคลองเล็กๆ จนถึง *อาโลปาลอบาตัส*

เป็นบริเวณที่แม่ค้ารับซื้อสัตว์น้ำของชาวประมงรอบอ่าวใช้เส้นทางขนส่งสัตว์น้ำไปยัง *ตลาดนัดปาลอบาตัส* เพราะเวลาลมแรง แม่ค้าไม่สามารถพายเรือในอ่าวได้ก็จะเลียบตามป่าเข้าไปในอาโลนี่ ซอกแซกจากคลองเล็กๆ จนถึง *อาโลปาลอบาตัส*

สัตว์น้ำที่มีในอาโลทั้งสอง คือ กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ปลากระพงแดง ปลากระพงขาว ปลากะบอก และกุ้งก้ามกรามในฤดูน้ำท่วมเพราะช่วงนั้นน้ำจะจืดตลอดเวลา ชาวบ้านที่มาจับปลาส่วนใหญ่เป็นคนคาโตะ คนบางปู คนป่าละ คนคาโตะ โสม และคนตะโละกาโปร้ แต่ชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์มากที่สุดคือคนบางปู เช่น ทำลอบปู แพงกุ้ง ลอบกุ้งก้ามกราม ทอดแหตอนกลางคืน สำหรับพื้นที่ปากอาโลทั้งสอง ตอนกลางวัน คนตะโละกาโปร้มาวางอวนล้อมปลากะบอก ส่วนคนคาโตะมาวางอวนกุ้งและอวนปู

อาโลปาลอบาตัส

เป็น อาโล ที่เชื่อมกับตลาดนัด *ปาลอบาตัส* เป็นเส้นทางเรือรับจ้างของชาวบ้านคาโตะเป็นพื้นที่ทำประมงลอบปูของชาวบ้านบางปู และเป็นพื้นที่ วาง *บือละ* ของชาวบ้านโตะโสมส่วนพื้นที่ปากอาโลเป็นบริเวณทำ *ปูกะยาริง* ของชาวบ้านตันหยงลูโละ

คลองยะหรีง (คลองยามู)

เป็นคลองที่เรือสำเภาในอดีตบรรทุกสินค้าจากต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เอาไม้ตะเคียนทองมาขายที่ปัตตานี โดยขึ้นไปตามลำคลองยะหรีงแล้วไปเทียบเรือที่บริเวณสะพานยะหรีงในปัจจุบันนี้ ขากลับจะบรรทุกเกลือ ยางพาราไปขายต่อ ผู้สูงที่ยะหรีงอายุราว ๘๕ ปี บอกว่าบ้านของตนเองอายุประมาณ ๑๐๐ กว่าปี ไม้ที่สร้างบ้านพ่อของแม่ซื้อมาจากเรือสำเภาที่มาจากประเทศสิงคโปร์

ชาวบ้านในคลองยะหรีงส่วนใหญ่เป็นคนตะโละอาโหรี มาทำประมงประเภทวางโพงพาง อวน ปลาตกอวน ปลากระพง เขตยามูเริ่มจากหลังบ้านตะโละอาโหรีที่เรียกว่าสามแยก *คลองตะโละอาโหรี* แยกขวาไป *อาโลคือเงาะ อาโลกูคง และคลองบางปู* ซึ่งทั้งสามอาโล ซึ่งเป็นลักษณะร่องน้ำหรือคลอง สามารถออกไปสู่อ่าวปัตตานีได้

ชาวบ้านเลี้ยงปลากระพงในกระชังเพราะส่วนหนึ่งมาจากโครงการพระราชดำริฯ การเลี้ยงปลากระพงในกระชัง ถ้ากระชังไม่แตกเพราะปูดำกัดหรือถูกขโมย รายได้ก็พออยู่ได้ เพราะได้กำไรจากการหักค่าจ้างทั้งหมดประมาณ ๕,๐๐๐ – ๘,๐๐๐ บาทต่อกระชัง

แต่ถ้าปลาตายต้องคิดหนี้ค่าอาหารปลา เนื่องจากอาหารปลาต่อกระชังนั้นสูงมาก ประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาทต่อกระชัง บางคนให้เจ้าแก้งซื้อปลาออกค่าอาหารปลากระพงก่อน แล้วค่อยหักต้นทุนตอนยกปลาขาย ถึงแม้ว่าราคาปลากระพงจะถูกผูกขาดกับเจ้าแก้งคนเดียวทำให้ราคาไม่สูงนัก แต่ชาวบ้านก็ต้องทำใจ เพราะไม่มีทุนของตนเอง

คลองยะหรีง *ซุงายามู* มีความชัดเจนมากในการแบ่งพื้นที่ เช่น ที่ดักโพงพางของชาวบ้านตะโละอาโหรี ตั้งแต่ปากคลองจนถึงสามแยกหน้าบ้านตะโละอาโหรี บริเวณนี้ไม่มีที่เลี้ยงปลากระพง ส่วนคลองที่แยกจากหน้าบ้านตะโละอาโหรีไปสู่ตัวอำเภอยะหรีงนั้นส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของชาวบ้านยะหรีงที่เลี้ยงปลากระพง ถึงแม้จะเป็นพื้นที่สาธารณะในมุมมองของคนทั่วไป แต่ความเป็นจริงชาวบ้านในพื้นที่รู้ว่าพื้นที่แห่งนั้นเป็นพื้นที่ของใคร แต่ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนอกพื้นที่ไม่สามารถใช้พื้นที่นี้ได้ แต่อยู่ที่การใช้อุปกรณ์ประมง เช่น วางอวนลอยกึ่ง วางอวนปลากระบอก เพราะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้บางครั้งเท่านั้น ไม่เหมือนกับการเลี้ยงปลากระพงและโพงพางที่ต้องใช้พื้นที่ตายตัวถาวร สามารถได้มาด้วยการจับจองสิทธิเท่านั้น และสามารถขายสิทธิที่สืบทอดนี้แก่ผู้อื่นได้ ชาวบ้านตะโละอาโหรี คนหนึ่งบอกว่า สามารถขายที่วางโพงพางของพ่อในราคา ๒๐,๐๐๐ บาทต่อหนึ่งโพงพาง

คลองบางปู เรียกว่า *ซุงาบาปู* หรือ *อาโลบางปู* เป็นพื้นที่ของชาวบ้านบางปูเลี้ยงปลากระพงทำประมงอวนปลากระบอก และลอบปู (*บีโตะ*)

พื้นที่ปากคลองยะหริ่งที่เกิดเป็นสันดอนเลนพอมองเห็นได้ยามน้ำลด ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า *บาโง* มีความแตกต่างกับ *บือตัง* เป็นดินทราย ส่วน *บาโง* เป็นดินเลนเป็นบริเวณที่มีจำพวกหญ้าทะเล สาหร่ายทะเล ส่วนสัตว์น้ำจะเป็นพวกปลากระบอก ปลาดุกทะเล ปลากระพง ปลาเก๋า และปูดำ

ชาวบ้านที่มาจับปลาคือคนบางปู ตะโละกาโปร์ ปาละ โตะโสม ดันหยงดูโละซึ่งแบ่งลักษณะอุปกรณ์ประมง เช่น *คนบางปู คนคาโตะ คนปาละ คนตันหยงดูโละ* วางอวนกุ้ง *คนโตะโสม* วางอวนลากคน (*ปูกะยาริง*) *คนตะโละกาโปร์* วางอวนปลากระบอก

และพื้นที่ซึ่งอยู่ซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายของคลองยะหริ่ง หากมองจากปากคลองหันหน้าไปทางทิศตะวันออก คือ *เปาะละหรือบาโง เปาะละ* มีอาโลเล็กๆ ชื่อ *อาโลเซ็งมาตี* เล่าว่าประมาณ ๑๐๐ ปีที่แล้ว มีคนชื่อเซ็งมาตีตายที่ตรงนั้นเนื่องจากคนฝั่งตรงข้ามเอาศพนายเซ็งมาตีทิ้งที่อาโลนี้ ชื่ออาโลนี้จึงหมายถึงคนชื่อเซ็งมาตีนี้

ต้อมือแรตะโละ

ต้อมือแรตะโละ เป็นพื้นที่อยู่ในเขตบ้านตันหยงดูโละ ที่มีการบอกเล่าว่าเป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษาจีน คือ *อาโก* ซึ่งเป็นพี่ชายของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ชื่อ *ลิ้มโตะเคี่ยม* คำว่า *ตะโละ* เพี้ยนจาก *อาโก* แต่ชาวบ้านบางคนก็กล่าวว่าคำว่า *ตะโละ* อาจจะหมายถึงตาโกะที่แปลว่ากล้วยก็ได้ และต้อมือแร แปลว่า *โป๊ะ*

เพราะบริเวณเดียวกันเคยเป็นที่ตั้งของสุสานของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่ปัจจุบันพังทลายและอยู่ในน้ำไปแล้ว ชาวบ้านจะเรียกว่า *แยระ* หมายถึง *ฮ้วงซุ้ย* ของคนจีน เมื่อก่อน ๔๐ ปีที่แล้ว เพราะชาวบ้านไปหาสัตว์น้ำในละแวกนั้นต้องนึกในใจเสมอขออย่าให้ทำร้ายตนเองเพราะจะทำมาหากิน ถ้าคิดไม่ดีเช่นจะไปขโมยปลาที่ติดอวนของคนอื่นอาจทำให้เรือติด หรือถูกหลอกในรูปแบบต่างๆ เช่น เห็นคนกำลังวางย่น้ำเข้ามาหาบ้างและทุกปีชาวบ้านต้องไปปักธงเพื่อเป็นการแสดงว่าชาวบ้านยังดูแลอยู่

ปัจจุบัน *ฮ้วงซุ้ย* อยู่ในน้ำห่างจากฝั่งประมาณ ๑๐๐ เมตร เล่ากันว่า ในอดีตเวลาญาติๆ ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมาเยี่ยมศพ ต้องผ่านสวนผักของชาวบ้านตันหยงดูโละ บางครั้งมีการเหยียบสวนผักจนทำให้มีการเชิญวิญญาณของเจ้าแม่ไปที่หน้ามัสยิดกรือเซะปัจจุบัน

เมื่อไม่นานมานี้ราชการสร้างสะพานเชื่อมจากชายฝั่งจนถึงที่ฝังศพของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเดิมระยะทางประมาณ ๑๐๐ เมตร แล้วสร้างศาลาไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินเข้าไปจนถึงจุดที่เป็นตำแหน่งฝังศพได้สร้างกำแพงหรือเขื่อนเพื่อกันคลื่นพัง ซึ่งน่าเสียดายที่เอาเศษก้อนหินและเสาส่วนหนึ่งจากการบูรณะมัสยิดกรือเซะหลังจากเกิดเหตุการณ์รุนแรงมาทำเขื่อน

บริเวณ *ตะโละ* แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ *ต้อมือแร* เป็นดินเลนเหมาะแก่การปักไม้ทำโป๊ะ ส่วนใหญ่เป็นคนโตะโสมจ้างคนงานที่มาจากภาคอีสาน ต่อมาเมื่อประมาณ ๑๕ ปีที่แล้ว มีคนแหลมบกเริ่มเข้ามาทำ *ต้อมือแร* ในบริเวณนี้

อีกส่วนหนึ่งเป็น บือตัง ซึ่งเคยมีหอยกะพงเป็นจำนวนมาก คนบางปูมาเก็บเพื่อเป็นอาหารเปิด เพราะเมื่อราวก่อน ๓๐ ปีที่แล้ว ชาวบ้านบางปูเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลัก แม้กระทั่งคนตาบอดเวลาผ่านหน้าหมู่บ้านนี้จะรู้เลยว่านี่คือบ้านบางปูเพราะ همینจี่เป็ดคลุ้ง ในอดีตชาวบ้านที่มาจับสัตว์น้ำในบริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นคน บานา คนบางปู คนปาระ คนตันหยงลูละ คนโตะ โสม และคนดาโตะ ที่มีลักษณะงานพอที่จะแบ่งเป็นช่วงๆ คือ คนดาโตะ ใช้พื้นที่บือตังตะโมะ วางอวนปู เบ็ดราว อวนลอยกุ้งสามชั้น คนตันหยงลูละ วางเบ็ดราวปลาตุกทะเล อวนลอยกุ้งสามชั้น คนปาระ คนบานา วางอวนลอยกุ้งสามชั้น คนโตะ โสม วางค้อมมือแร (โป๊ะน้ำตื้น)

ปัจจุบัน พื้นที่ ตะโมะ คนตะโละสะมีแลและคนบูตีเริ่มมาใช้ประโยชน์ด้วยการวางอวนลอยกุ้งสามชั้น และคนแหลมนกมามหาหอยแมลงภู่มะและหอยนางรม ส่วนกลางคั่นมีชาวบ้านที่คนรอบอ่าวเรียกว่า คนในคลอง (ออแร ดาแล ชุงา) เช่นคนโรงเหล้ามาจับปลากระบอกในบริเวณนี้ ซึ่งคนพวกนี้จะใช้เรือยาว (ปือราฮูปาเย) ที่ไปซื้อมาจากนครศรีธรรมราชมาใช้

พื้นที่ที่อยู่ติดกับ บือตังตะโมะ คือ มูกอแซ (หน้าโพงพาง) ในอดีตประมาณ ๕๐ ปีที่แล้ว พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นบริเวณที่มีโพงพางมาก่อน แต่ทำได้ไม่นานก็ต้องเลิกเพราะทนกระแสน้ำกัดตื้นจากชาวบ้านรอบอ่าวไม่ได้ สัตว์น้ำที่มีมากในบริเวณนี้เป็นประเภทหอย เช่น หอยแครง หอยก้น หอยแมลงภู่มะ หอยนางรมและหอยขาว ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแครงของคนตันหยงลูละ

สาเหตุที่มีสัตว์น้ำพวกหอยเยอะชาวบ้านบอกว่า เพราะสภาพพื้นที่เป็นดินปนทราย (สีอูจาไปตนาเาะ) แตกต่างกับดินเลนทั่วไป เวลาคลื่นแรงพื้นดินก็ไม่ทับหอยจนตาย ส่วนสัตว์จำพวกปลา กุ้งและปูอาศัยเป็นบางช่วงเพียงเป็นพื้นที่สำหรับหาอาหารในเวลาคลื่นลมแรง

ด้อมมอแรตือขอ (โป๊ะสามลูก)

เป็นพื้นที่ที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของบือตังตอเลาะบารอเป็นที่อาศัยของปูดำและปลากระบอก ปัจจุบันพื้นที่ถูกจับจองเลี้ยงหอยแครงของคนตันหยงลูละ

บือตังปาเสตอเลาะบารอ

คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเล่าว่า มีเรือสำเภาของต่างชาติมารับซื้อเกลือที่บ้านบานาและตันหยงลูละ เวลาเจ้าของเรือจะบรรทุกทรายเพื่อไม่ให้เรือโคลงไปมา พอถึงเวลาบรรทุกเกลือจะกลับประเทศตัวเองต้องเอาทรายทิ้งในทะเล ในบริเวณที่เรียกว่า บือตังปาเสตอเลาะบารอ

ในปัจจุบัน ปาเส หมายถึงทราย ตอเลาะบารอ หมายถึงออกจากบ้านไปค้างในพื้นที่หนึ่งชั่วคราว

ด้อมมือแรมุขอแซ (โป๊ะที่อยู่ข้างหน้าโพงพาง)

เป็น คีอมือแร หมายถึงโป๊ะที่อยู่ระหว่างบ้านดาโต๊ะกับบ้านตันหยงดูโต๊ะ ปัจจุบันโพงพางไม่มีแล้ว เหลือแต่โป๊ะอย่างเดียวเป็นของคนโต๊ะ โสมและคนแหลมบก เป็นพื้นที่ของคนดาโต๊ะไปตกปลากระพงและปลาเก๋า

บือแนฆาแร

เป็นพื้นที่ชายฝั่งที่อยู่ในเขตหมู่บ้านบูดีกำปง ในอดีตประมาณ ๑๐ ปีที่แล้ว พื้นที่อยู่บนบกชายฝั่งที่ชาวบ้านบูดีทำนาเกลือเพื่อบริโภค เมื่อถึงสักพักใหญ่ๆ ประมาณ ๒๕ ปี พื้นที่ถูกขายให้กับคนบางปูเพื่อทำธุรกิจบ่อกุ้ง แต่ทำมาประมาณ ๑ ปีก็ต้องเลิก เพราะขาดทุน คนบูดีปรับเป็นที่เลี้ยง สหรัยผมนาง โดยเอาพันธุ์ในพื้นที่ไปทิ้งในบ่อจนถึงปัจจุบัน

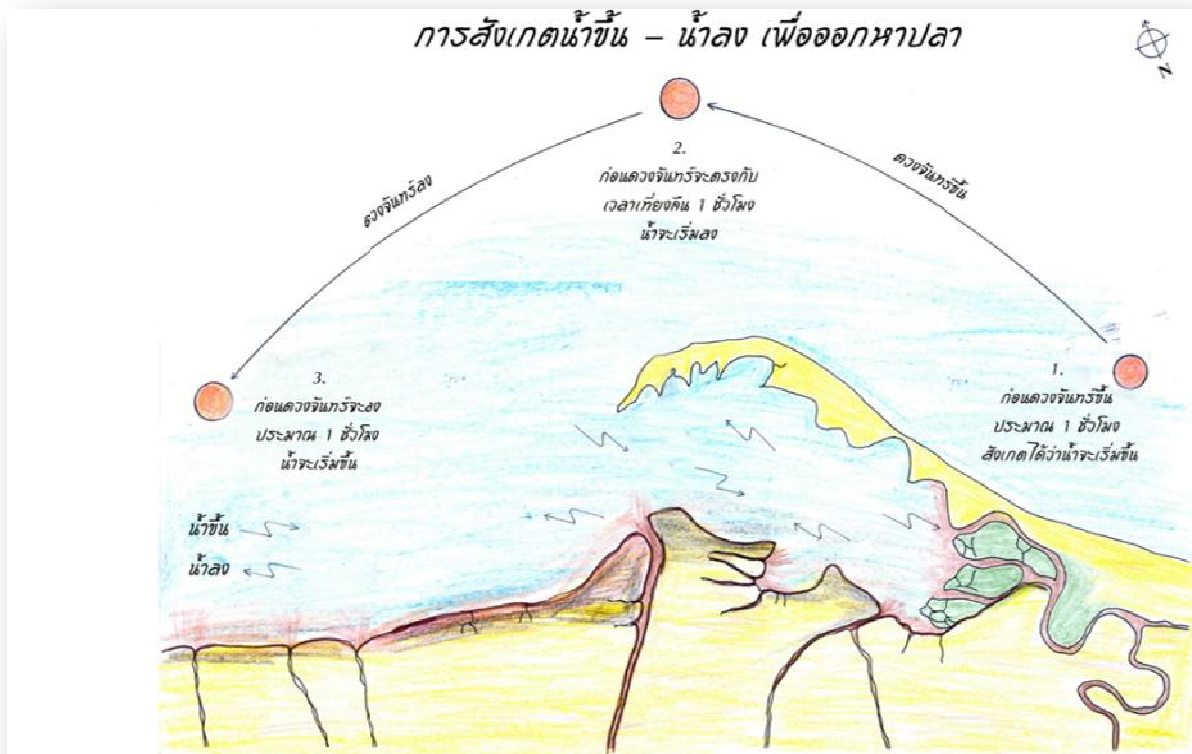
การตั้งชื่อของพื้นที่ชายฝั่งก็มาจากการทำนาเกลือในอดีตนี้เอง เป็นที่ทำประมงของเด็กๆ บ้านบูดี แหงกุ้งและเป็นที่วางเบ็ดราวปลาตุกทะเลของชาวบ้านดาโต๊ะ

ปาลอบูดี (หัวบูดี)

เป็นเขตระหว่างหมู่บ้านตะโล๊ะสามิแลกับหมู่บ้านบูดี ลักษณะพื้นที่เป็นทรายที่ยื่นออกไปในทะเล ประมาณ 100 เมตร คนที่ใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนดาโต๊ะกับตะโล๊ะสามิแล ที่ใช้อุปกรณ์ประมงที่ต่างกันเช่น คนตะโล๊ะสามิแลใช้ฉวนปลากระบอกกับฉวนลอยกุ้งสวนคนดาโต๊ะใช้เป็นที่วางฉวนจมปู

บริเวณฝั่งอ่าวไทย

พื้นที่ฝั่งอ่าวไทยที่ชาวบ้านในละแวกเดียวกัน คือ บ้านตะโละกาโปร์ บ้านนูดิปลาตา บ้านนูดิกำปง บ้านคาโตะและบ้านตะโละสะมีแลใช้ร่วมกันในการจับสัตว์น้ำ ใช้อุปกรณ์ประมงตามความถนัดที่ไม่เหมือนกันและแตกต่างกันไปตามฤดูกาล ได้แก่ คนคาโตะทำลอบปูม้า ประมาณเดือนเมษายนจนถึงเดือนสิงหาคม ในขณะที่คนนูดิกับคนตะโละสะมีแล วางอวนลอยกุ้งโดยใช้พื้นที่ตั้งแต่ปลายแหลม ปาลอปาเส จนถึง โมะกะเม็ง

แสดงบริเวณฝั่งอ่าวไทยที่ใช้การสังเกตน้ำขึ้น-น้ำลง เพื่อออกหาปลา

บ๊อดิงจिनอ (สันดอนทรายจिनฝั่งอ่าวไทย)

เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกชายฝั่งกาแลบูดี (ท่าเรือบูดี) ประมาณ ๒ กิโลเมตร ผู้สูงอายุในพื้นที่ตั้งข้อสังเกตว่าทำไมชื่อ บ๊อดิงจिनอ จिनอ หมายถึง คนจีน ซึ่งไม่เคยมีการบอกเล่าความเป็นมาที่ไปเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์จिनได้อย่างไร

คนในพื้นที่บอกว่าในช่วงฤดูมรสุม ตีอมารอในบริเวณบ๊อดิงจะมีคลื่นแรงมากกว่าพื้นที่ทั่วไป เพราะบ๊อดิงเป็นพื้นที่น้ำตื้นเป็นสาเหตุในพื้นที่แห่งนี้มีคลื่นสูง เรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ไม่กล้าที่จะผ่าน ในบริเวณนี้มีปลากะเบน ปลาทราย และปูทะเล

ชาวบ้านบอกว่าปลากะเบนกับปลาทรายจะชอบมากินอาหารในบริเวณพื้นที่ที่เป็นทราย ฉะนั้น คนที่ใช้พื้นที่แห่งนี้ใช้เครื่องมือประมงที่ไม่หลากหลาย เช่น พื้นที่ในบริเวณอื่นๆ และแตกต่างกับพื้นที่บ๊อดิงใน

อ่าวปัตตานี เพราะว่าสามารถมหาหอยต่างๆได้เพราะน้ำตื้น ในขณะเดียวกัน บึงอ่าวไทย ก็มีหอยต่างๆ เหมือนกัน จากการสังเกตที่ชาวบ้านไปวางอวนจับปูแล้วติดหอยต่างๆเช่น หอยเชลล์ หอยสังข์เป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านไม่สามารถมหาด้วยมือได้

ตะเนาะลือแมะ

เป็นพื้นที่ระหว่างบ้านตะโละสะมีแลกับบ้านคาโตะ เป็นดินเลนซึ่งเป็นที่อาศัยของปลาคูกทะเล ปูดำ และปลากะบอก ปี่หล่าลประจำมัสยิดคาโตะเล่าว่า ตนเองมีอาชีพทอดแหปลากะบอกตั้งแต่อายุ ๒๐ ปี (จาปะยะลอลูอูเย) โดยนำใบมะพร้าวไปวางในทะเลซึ่งทำเป็นบ้านของปลา (อูเย) พอถึงเวลาพระอาทิตย์ใกล้จะตกก็จะไปทอดแหที่อูเย พื้นที่ ตะเนาะลือแมะ เป็นบริเวณที่ปลากะบอกชอบอยู่ ซึ่งบางครั้งจะได้กุ้งและปูดำด้วย

จาปะยะลอลูอูเย ในอดีตนั้นไม่มีการแบ่งเขตสำหรับวาง อูเย ใครชอบตรงไหนสามารถทำได้เลย ต่อมาเมื่อราว ๓๐ ปี ชาวบ้านบูดีเริ่มทะเลาะกันในเรื่องจับจองพื้นที่และแบ่งกันเองตามสัดส่วน ทำให้คนคาโตะต้องแบ่งด้วยเพราะกลัวจะทะเลาะกัน คือแบ่งพื้นที่คนละ ๑๐ อูเย หน้าบ้านคาโตะ คนที่ทำงานประเภทนี้ในสมัยนั้นมีประมาณ ๘ คน ปัจจุบัน คนที่ทำงานเป็นอาชีพหลักเหลือเพียงสองคนเท่านั้น

ฤดูที่ปลากะบอกเข้า อูเย ประมาณเดือนธันวาคมจนถึงปลายเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะเรียกว่า อูเยมารอ พอเข้าเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนเมษายนปลากะบอกไม่เข้าอูเย เพราะทะเลสงบและมีน้ำใส ถึงเดือนพฤษภาคมเป็นฤดู บาระ ปลาจะเริ่มเข้า อูเย อีกครั้ง (อูเยบาระ) ประมาณเดือนพฤษภาคม จนถึง เดือนพฤศจิกายนทั้งสองอูเยปลาจะเข้าเต็มที่ประมาณ ประมาณขึ้น ๘ ค่ำ จนถึงขึ้น ๑๔ ค่ำ

สำหรับการทอดแห อีเกยาแล (ปลาเดิน) ไม่มีการแบ่งพื้นที่สามารถทำได้ทุกแห่งที่เป็นทะเลไทย แต่แตกต่างจากทอดแหอูเย คือ ชาวบ้านที่ทำอาชีพนี้จะออกไปเฝ้าปลาที่ชายหาด คูปลาเดิน ซึ่งมีลักษณะพิเศษ เวลาใครเห็นปลาก่อน คนนั้นมีสิทธิ์ในฝูงปลานั้น คนที่มีสายตาดีจะได้เปรียบ เช่น คนตะโละสะมีแลคนหนึ่งเป็นคนสายตาไว จนเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนทอดแหด้วยกัน

ส่วนพื้นที่นอกชายฝั่งเป็นแหล่งของสัตว์น้ำตัวใหญ่ เช่น ปลากะพง ปลาอินทรี และปูม้า ปูทะเล ซึ่ง ชาวบ้านที่มาทำประมงบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นคนคาโตะกับคนตะโละสะมีแล ในช่วงทะเลสงบจึงจะวางอวนลอยกุ้ง ในขณะที่อุปกรณ์ที่ทำประมงแตกต่าง คือ คนคาโตะ วางลอบปู คนตะโละสะมีแล วางอวนปลาทวาย

เมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว บริเวณนี้เป็นที่ตั้งอวนดั่งเกและโป๊ะน้ำตื้น ชาวบ้านบอกว่าเจ้าของโป๊ะน้ำตื้นไม่ใช่คนในพื้นที่ แต่รู้มาจาก บาระ หรือแถบภาคใต้ตอนบน ซึ่งอาจหมายถึง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ก็ได้ แต่บนบกที่ติดกับชายฝั่ง ตะเนาะลือแมะ เป็นพื้นที่ของชาวบ้านตะโละสะมีแลใช้ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ

กาแลบูดี (ท่าเรือบูดี)

สาเหตุที่ชาวบ้านตั้งชื่อ *กาแลบูดี* เพราะอยู่หน้าบ้านบูดี เป็นบริเวณที่คนจีนมาอยู่อาศัยและเป็น คนจากปานาเรมาคังกิน (*ปาแน*) ส่วนพื้นที่นอกชายฝั่งเป็นที่วางอวนกุ้งของคนจากบ้านบูดีเป็นครั้งคราว คนดาโตะและคนตะโละสะมีแล วางอวนกุ้ง และเป็นบริเวณสำคัญของคนดาโตะที่มาวางลอบปู ส่วนคนตะโละกาโปร์มาวางอวนจุมปู ส่วนพื้นที่นอกชายฝั่งห่างจากชายหาดออกไปประมาณ ๓ กิโลเมตร เป็นพื้นที่ของชาวบ้านบูดีที่ออกไปตกเบ็ดปลาอินทรี

บริเวณ *กาแลบูดี* เป็นพื้นที่ซึ่งมีสัตว์น้ำจำพวกกุ้งและปลามากที่สุดที่สุดในบริเวณใกล้ชายฝั่งละแวกเดียวกัน เพราะเป็นดินปนทราย ตั้งแต่ *กาแลบูดี* *รูมะอะฮาปี* *ปาลอปาเส* หมายถึงหัวทรายหรือแหลมตาชี ชาวบ้านมีความเชื่อว่าบริเวณทั้งสามอยู่ใกล้กับปากอ่าวปัตตานี ดังนั้น สัตว์น้ำที่จะไปวางไข่หรือออกจากอ่าวปัตตานีจะพักบริเวณนี้

สังเกตได้ว่าพื้นที่ทั้งฝั่งอ่าวปัตตานีและอ่าวไทยที่บริเวณปลายแหลม มีสัตว์น้ำประเภทตัวเล็กๆ เช่น กุ้ง ปู ปลา ตลอดทั้งปี น่าสังเกตว่าลูกปลาอินทรีเล็กๆ ประมาณ ๓ - ๔ นิ้ว จะมีชุกชุมมากในบริเวณนี้ แต่ปลาอินทรีตัวใหญ่ๆ ไม่มี เป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่า อ่าวปัตตานีเป็นทั้งมดลูกและเป็นโรงพยาบาลที่รองรับสัตว์น้ำจากอ่าวไทย ชาวบ้านที่คิดเช่นนี้ส่วนใหญ่เป็นแกนนำที่ทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคนรุ่นใหม่ที่ได้รับสื่อในการรักษาอ่าวจากสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ บางคนเปรียบเทียบว่า อ่าวเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของพวกเรา *เราต้องดูแล ปกป้องและใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด*

บริเวณที่เรียกว่า *รูมะอะฮาปี* แปลความหมายตรงๆ ก็คือ บ้านไฟ แต่ที่นี้หมายถึงเป็นสถานที่ตั้งศูนย์อุทกศาสตร์ ของกรมเจ้าท่าที่มีกระโจมไฟเพื่อให้เรือที่อยู่ในอ่าวไทยมองเห็น ชาวบ้านบอกว่าตอนที่สร้างใหม่นั้นปลายแหลมอยู่ที่จุดนี้แต่ไม่สามารถระบุช่วงเวลาได้

บริเวณชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับคนบูดีใช้ทอดแห ส่วนบริเวณนอกชายฝั่ง ๕๐ เมตรเป็นพื้นที่ของคนบูดีวางอวนลอบกุ้งและตกเบ็ดปลาอินทรี นอกชายฝั่งประมาณ ๓-๕ กิโลเมตร เป็นพื้นที่ของคนในคลองปัตตานี เช่น บ้านยูโย บ้านปือดิง และบ้านรูสะมีแล ใช้ทำประมงอวนลอบปลาทุเรและคนตะโละกาโปร์วางอวนกุ้ง

แต่การกันพื้นที่ดังกล่าวนี้ ไม่ได้หมายความว่า จะทำประมงตามพื้นที่จำกัดเพียงเท่านั้น เพราะบางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่มากนัก เพราะเมื่อทำประมงต้องใช้อุปกรณ์จับปลาที่ตนถนัดและมีความชำนาญ

ปัญหาในการทำประมงของชาวบ้านด้วยกันก็มีเพราะอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน บางครั้งไปทำลายอุปกรณ์ชนิดอื่น เช่น อวนลอบกุ้งหรืออวนลอบปลาทุเรเราไปทำลายลอบปู เพราะลอบปูอยู่กับที่ส่วนอวนกุ้งและอวนปลาทุเรลอบตามกระแสน้ำ แต่ชาวบ้านบอกว่าต้องยอมกันเพราะความเสียหายไม่เท่ากับการกระทำของอวนรุนและอวนลาก ชาวบ้านกล่าวว่า การที่ชาวประมงใช้อุปกรณ์ต่างต่างนั้นเป็นที่ดี ถ้าใช้อุปกรณ์ที่เหมือนกันคงแย่งกันทำมาหากินจนไม่สามารถอยู่รอดได้

ปาลอปาเส

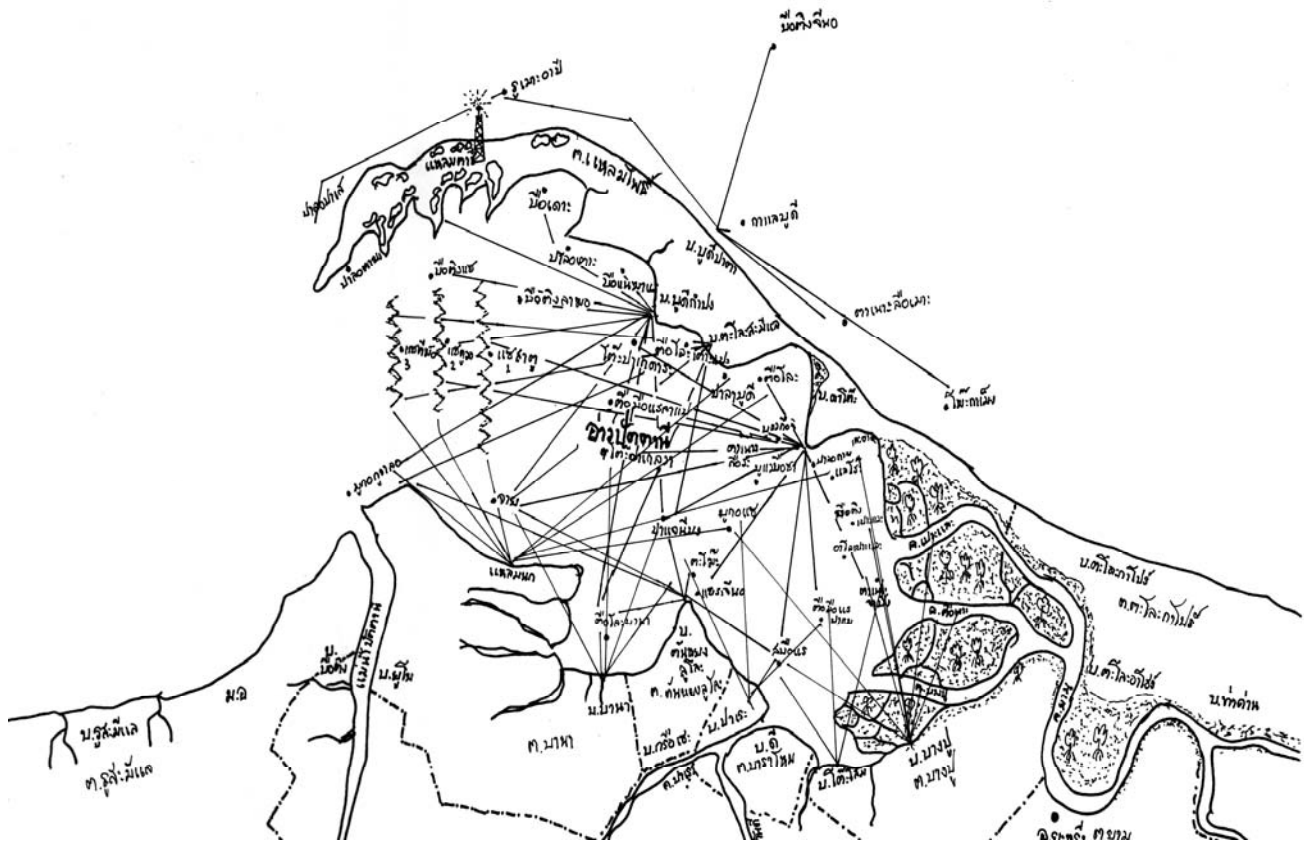
หมายถึงปลายแหลมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ถ้าเราย้อนไปราว ๔๐ ปีที่แล้วพื้นที่แห่งนี้เป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ โดยเฉพาะกุ้ง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไปไม่ถึง มีแต่คนบุตืเท่านั้นที่ใช้พื้นที่ทำประมง หลังจากทีราชากรสร้างถนนจนถึงปลายแหลมทำให้คนต่างถิ่น เช่น คนตะเนาะแมเราะ คนภูมี คนยามูเฉลิม คนท่าด่าน ในอำเภอยะหริ่ง และคนบันนังสะตา คนปูโรง จากจังหวัดยะลา เข้ามาหาปลากันเป็นครอบครัว

ส่วนชาวบ้านในละแวกเดียวกัน เช่น คนบุตื คนตะโละกาโปร้ ใช้เป็นที่จอดเรือ หลังจากทีราชากรได้สร้างเขื่อนยื่นออกไปในอ่าวไทย โดยอ้างว่ากันไม่ให้ทรายหรือเลนไปถมไปทับปากอ่าวปัตตานีที่เป็นร่องน้ำสำหรับเรือพาณิชย์ ทำให้ทรายที่ปลายแหลมด้านอ่าวไทยยกขึ้นมาใหม่ยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร และเป็นตอโละ คล้ายๆ กับอ่างเก็บน้ำและน้ำเข้าออกได้ ทำให้ชาวบ้านที่กล่าวใช้เป็นท่าเทียบเรือประมงพื้นบ้าน

โละกาแม้ง

โละกาแม้ง คำว่า โละ หมายถึง คอก กาแม้ง หมายถึง แพะ เป็นพื้นที่เลี้ยงแพะเมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว เป็นคนดาโตะ ส่วนบริเวณนอกชายฝั่งเป็นพื้นที่ซึ่งคนตะโละกาโปร้มาวางอวนจับปูเป็นครั้งคราว เพราะไม่ค่อยมีสัตว์น้ำ จะมีแต่ชาวบ้านดาโตะเพียง ๒-๓ คนมาวางอวนปลากะพงประมาณเดือนพฤศจิกายน จนถึงต้นเดือนมกราคม

ในอดีต บริเวณนี้มีความสำคัญกับชาวบ้านที่ทำอวนล้อมปลาหูของคนดาโตะและคนตะโละกาโปร้มาก และเป็นที่ทำอวนตังเกของชาวบ้านตะโละกาโปร้ ชาวบ้านบอกว่าการออกอวนล้อมปลาหูของคนสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่จะออกไปไกลๆ กับบ้านตัวเอง น้อยครั้งที่จะออกไปหาปลาไกลๆ ปัจจุบันชาวบ้านที่มีเครื่องยนต์บางครั้งออกไปไกลถึงต่างอำเภอ เช่น ปานาเระหรือสายบุรี เป็นต้น พื้นที่นี้ในปัจจุบันจำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างมากจนชาวบ้านไม่ค่อยมาหาปลาบริเวณนี้ เว้นแต่ คนดาโตะเท่านั้นที่จะใช้ตกปลาเก่าในช่วงมรสุม ส่วนพื้นที่บนบกในอดีตนั้นเป็นที่ประกอบพิธีกรรมบูชาชายหาด ของคนไทยพุทธ บ้านตาเกาะ และ บ้านกะดี และเป็นพื้นที่ของ ชาวบ้านบางปู ทำพิธี มานีปาตาซีเงอเมะหรืออาบน้ำทะเลชำระด้วยคลื่น

แสดงที่ตั้งของแหล่งทำมาหากินต่างๆ ในอ่าวปัตตานีและอ่าวไทย

-๔-

พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม ของคนรอบอ่าวปัตตานี

ถึงแม้ว่าการเข้ามาของอิสลามานูวัณน์เพื่อการปฏิรูปศาสนาอิสลามที่ถูกต้องและเน้นว่าไม่ให้เชื่อสิ่งอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์เพียงองค์เดียวจะเข้ามาสู่หมู่บ้านชาวประมงรอบอ่าวปัตตานีตั้งแต่เมื่อราว ๓๕ ปีมาแล้วและเข้มข้นมากขึ้นเมื่อราวๆ ๑๕ ปีที่ผ่านมาเอง แต่ในความเป็นจริงสำหรับผู้คนในโลกมลายู ยังมีคนอีกหลายกลุ่มคนที่มีความเชื่อดั้งเดิมต่ออิทธิพลผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน และได้แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ชาวบ้านรอบอ่าวในอดีต มีการเลี้ยงผีหรือไหว้ผีอย่างเปิดเผย มีการแสดงหนังตะลุง มะโย่ง สีละ ที่ให้ความบันเทิงไปพร้อมๆ กับรักษาคนไข้ แต่ปัจจุบัน ด้วยอิทธิพลของอิสลามานูวัณน์ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านที่ยังคงความเชื่ออยู่ไม่สามารถกระทำได้อย่างเปิดเผย จะรู้กันในหมู่เครือญาติและคนในชุมชนที่สนิทกันจริงๆ เท่านั้น ถือเป็นการปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อพื้นฐานในสังคมชาวมลายูที่น่าสนใจว่า ได้เกิดผลกระทบอย่างไรบ้างต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี

ในอดีตนั้นหลักศาสนาอิสลามไม่มีการเผยแพร่อย่างทั่วถึง จะอยู่เพียงในวงจำกัด เช่น ในปอนาะ ความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลามซึ่งเป็นความเชื่อท้องถิ่นจะปรากฏให้เห็นเสมอๆ ในหมู่บ้านต่างๆ ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับล้าคลองและอ่าวไทยที่ไม่แตกต่างกันกับหมู่บ้านในละแวกเดียวกัน

พิธีกรรมที่กำลังหายไป

ในความเชื่อดั้งเดิมที่ชาวบ้านถือปฏิบัติสืบกันมาในพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามที่ชาวบ้านนับถือไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด และในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ความเจ็บไข้ได้ป่วย การเรียกขวัญและกำลังใจยังถือเอาความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่นอกเหนือหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามมาใช้อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก

ต่อมาเมื่อราวๆ ๓๕ ปีที่แล้ว ในเขตจังหวัดยะลา มีโต๊ะครูชื่อ *เลาะอินเดีย* เป็นเจ้าของปอนาะอามันวิทยา ตำบลบันนังสวาง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นผู้ที่เผยแพร่หลักการในศาสนาอิสลามโดยเฉพาะการปฏิเสธความเชื่อเรื่องผี แต่ในเวลานั้นชาวบ้านละแวกใกล้เคียงไม่ให้ความเชื่อถือมากนัก ส่วนในเขตรอบอ่าวผู้ที่มีบทบาทในการเผยแพร่ ะไร คือ *เปาะซุม* ผู้พ่อของ *แบโจะตันหยงลูโล๊ะ* *หะยีวันซุ* ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีส่วนในหมู่บ้านดาโต๊ะคือผู้ใหญ่บ้านเจ๊ะโจะ

ประมาณ ๑๕ ปีมาแล้วที่มีโต๊ะครูสายเก่าคือ *อิสมาแอ* *สือปาเย* สอนที่มัสยิดกลางปัตตานี และ *ดร.อิสมาแอ ลุดฟี* สอนที่โรงเรียนบราโฮวิทยา ซึ่งเป็นกลุ่มสายใหม่ ทั้งสองมีความเห็นตรงกันและมีบทบาทต่อชาวบ้านมากในการต่อต้านพิธีกรรมดั้งเดิมในวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวมลายู นับเป็นสมัยที่มีอิทธิพลมากกับการเผยแพร่ที่ไม่ให้ชาวบ้านเชื่อเรื่องผี ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ยอมรับและเชื่อถือทั้งสองกลุ่ม

ต่างก็ให้ความสนใจและยอมรับความเชื่อต่อโตะครุมากขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะโตะครุทั้ง ๒ คน เป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนาระดับต้นๆ ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และมีความชัดเจนในการตัดสินใจของศาสนา

ถึงแม้ว่าจะมีการต่อต้านในความเชื่อต่างๆ ที่ศาสนาไม่ให้กระทำ ที่มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ต้องทำ *กะคูรี* ซึ่งหมายความว่า เมื่อจะจัดงาน เช่น งานแต่งงาน ต้องทำพิธีเลี้ยงผี เพื่อเสริมขวัญ (*บาเกซ็อมมางะ*) ให้กับลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้ผีบรรพบุรุษปกป้องรักษา แต่การใช้เครื่องเซ่นไหว้ก็จะลดจำนวนลง เช่น หมากพลู, ค้ายดิบ, ข้าวสารผสมขมิ้น, ไข่ไก่, เทียน แล้วให้ญาติที่อาวุโสกว่าทำพิธีและจะทำกันแบบเงียบๆ แต่ยังมีกลุ่มชาวบ้านที่ยังมีความเชื่อแบบเดิมอยู่ เช่น

จะยอมรับความเชื่อที่ตรงกัน เกี่ยวกับเรื่องผีและศาสนา แต่บางครั้งก็มีความเห็นที่แตกต่าง เช่น งานประเพณีเมาลิด, งานอาซูรอ ชาวบ้านบางกลุ่มจะไม่สนับสนุนในเรื่องประเพณีเหล่านี้เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้เป็นชุมชนะห์ (คือ การกระทำของท่านศาสดา) แต่บางกลุ่มก็ยังมีที่สนับสนุนงานเหล่านี้อยู่

ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวบ้านรอบอ่าวให้ความสนใจ คือ งานเมาลิดคุณน้าบีมุฮัมมัด งานกวนขนมอาซูรอ และการละเล่น เช่น ดิเกสุลู เพราะประเพณีเหล่านี้ไม่ได้เป็นการตั้งภาคี คือความเชื่อในพระอัลเลาะห์และเรื่องอื่นๆ ร่วมกัน เป็นการสร้างความสามัคคีในท้องถิ่น โดยเฉพาะการละเล่นดิเกสุลูเป็นสื่อที่สามารถสะท้อนความรู้สึกผ่านบทเพลง โดยบ่งบอกถึงความสำคัญในท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนา, การปกครองและการเมือง

พิธีกรรมที่ปรับเปลี่ยนมาใช้หลักการในศาสนาอิสลามมากขึ้น แต่ก็ยังมีการทำพิธีกรรมในท้องถิ่นที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม เช่น พิธีเข้าสู่ันต์ ขลิบส่วนปลายอวัยวะเพศชาย (*มาโชะยะยวี*) พ่อกับแม่จะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้ลูกที่เข้าพิธีสู่ันต์ คือ จะทำข้าวเหนียวเจ็ดสี (*บูโละส็อมมางะ*) พูนให้สูงเหมือนจอมปลวก และพ่อแม่จะนำไข่ไปวางไว้บนยอดของบายศรี แล้วให้ลูกที่เข้าพิธี หยิบกินส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อเสี่ยงทาย ถ้าลูกหยิบไข่ที่อยู่บนยอดข้าวเหนียวมากินแล้วโดยไม่กินส่วนล่างการเสี่ยงทายก็ถือว่าเป็นสิริมงคลในอนาคต แต่ถ้ากินจากส่วนล่างขึ้นไปถึงยอดบายศรีการเสี่ยงทายก็ถือว่าเป็นสิริมงคลกับลูกในอนาคต

โตะมุเต็ง คือ หมอบ้านที่มีหน้าที่คลิบอวัยวะต้องทำพิธีสวดเพื่อเสริมขวัญให้ จะทำพิธีเสริมขวัญและแก้สิ่งที่ไม่เป็นสิริมงคลให้กับเด็กที่เข้าพิธี เพราะไม่เช่นนั้นเชื่อว่าจะเกิดอันตรายต่อเด็กในอนาคต เช่น อาจจะไปตัดส่วนที่เป็นเนื้อของอวัยวะทำให้ไม่มีความรู้สึกทางเพศได้ ซึ่งปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้ยังมีอยู่

หรือการทำขวัญข้าวของชาวนาที่บ้านตันหยงลูโล๊ะเคยมีพิธีขบคุณนาที่ให้ผลผลิตหรือการทำขวัญข้าว ก่อนที่ชาวนาจะเริ่มเก็บเกี่ยว ต้องทำพิธีเกี่ยวข้าวประมาณหนึ่งกำมือเริ่มตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้น โดยเก็บเกี่ยวใส่ในซุเปะ คือ ภาชนะที่ทำด้วยใบเตยน้ำหรือใบปาล์มหั่นทะเล ไปเก็บไว้ในรูมะปะปาดีหรือขี้ข้าวเพื่อนำไปเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป

หลังจากเก็บเกี่ยวจะทำพิธีละหมาดฮาญัด เชิญผู้รู้ด้านศาสนาในท้องถิ่น เช่น โตะครุ โตะอิหม่าม, โตะบิหลาล ไปทำพิธีละหมาดฮาญัดที่ทุ่งนาเพื่อขบคุณพระเจ้าที่ประทานรัชกี(สิ่งที่อัลเลาะห์ประทานให้) เป็นการเปลี่ยนความเชื่อและการปฏิบัติให้เป็นศาสนิกมากขึ้น

พิธีบูชาชายหาด

ประเพณีบูชาชายหาดของคนมลายูในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนทางฝั่งในแผ่นดินและมีทั้งคนมลายูและคนพุทธ เช่น บ้านบางปู บ้านโต๊ะโสม บ้านปาละ บ้านตันหยงลูโละ บ้านตาเกาะ เป็นต้น

โดยมีผู้นำที่เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้านนำขบวนเรือ มีการนัดหมายวันเวลาออกจากท่าของแต่ละหมู่บ้านแต่เช้าตรู่ การละเล่นที่นำมาเล่นกัน คือ ดีเก ร้องเง้ง ชาวบ้านจะนำอาหารเท่าที่จะหาได้มารวบรวมที่ชายหาดแล้วให้แก่นำอ่านคuah์ ขอพรต่อพระเจ้า ก่อนจะอ่านคuah์ต้องละหมาดสหายะ ก่อน

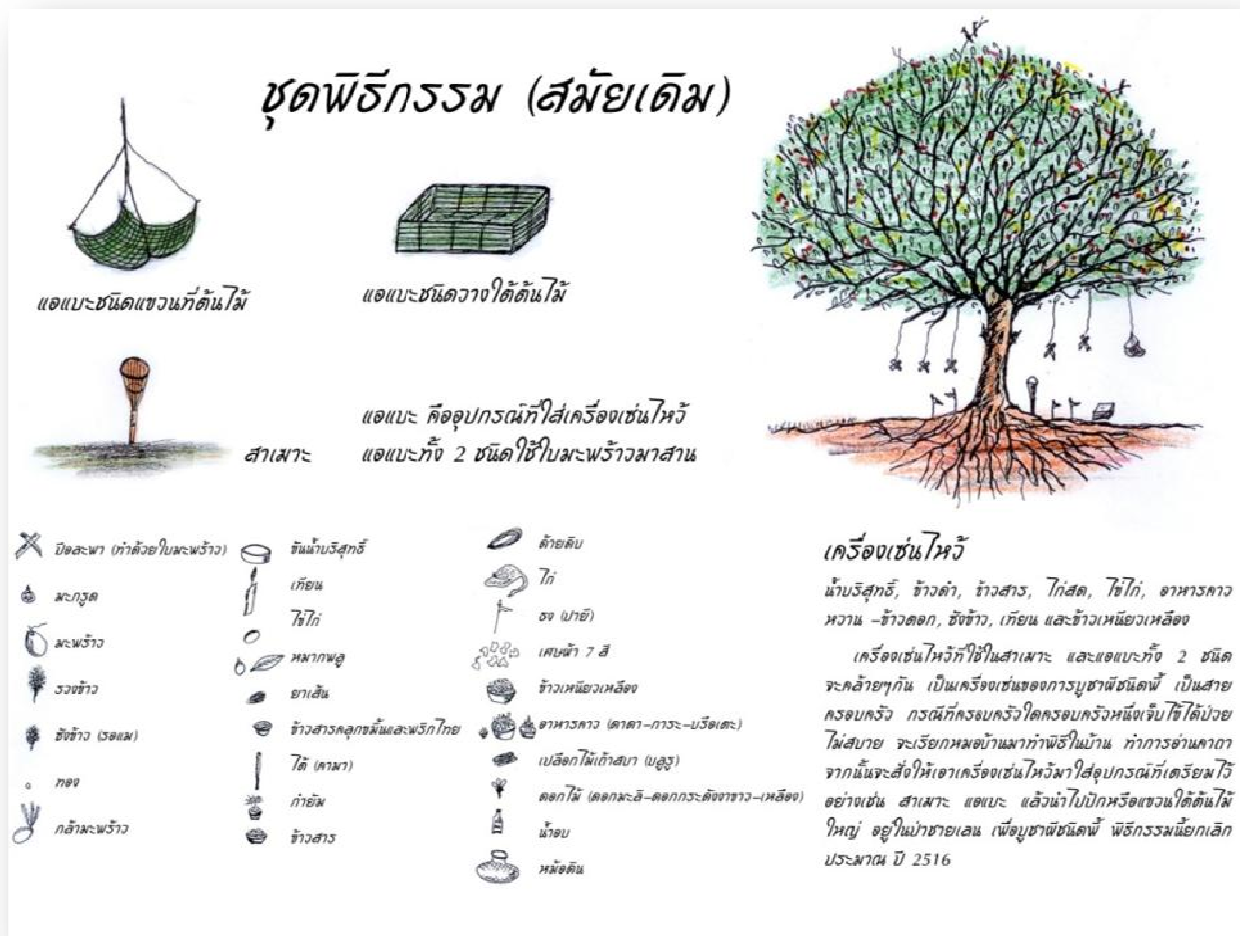
ที่บ้านตะโละสะมีแล มี พิธีบูชาชายหาด ด้วยการเอาสิ่งของต่างๆ เช่น ไก่ย่าง ทุปเทียนและอื่นๆ ไปตั้งไว้ที่ต้นแสมซึ่งอยู่ใกล้กับชายฝั่ง คนที่ทำพิธีต้องเป็น หมอบ้านหรือผู้นำ ที่ชาวบ้านแต่งตั้ง ปัจจุบัน พิธีบูชาชายหาดสำหรับชาวมลายูมุสลิมไม่ได้ทำแล้ว เพราะชาวบ้านถือว่าไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา

คนพุทธที่ทำพิธีบูชาชายหาดมีสองหมู่บ้าน คือ บ้านตาเกาะ และ บ้านกะดี อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยชาวบ้านตาเกาะจะเป็นผู้นำและชักชวนญาติๆที่บ้านกะดีมาด้วย ซึ่งยังทำอยู่ตั้งแต่อดีตและจนปัจจุบัน ทุกปีจะมาบูชาชายหาดที่บ้านคาโต๊ะ การบูชาชายหาดของสองหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านตาเกาะเล่าว่า เดิมมีอาชีพทำนา หลังเสร็จสิ้นฤดูดำนา ชาวบ้านจะมาอาบน้ำทะเล เพื่อแก้อาการคันจากโรคต่างๆ ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์เด็กจมน้ำตาย ชาวบ้านเชื่อว่าผีพรายมาดึงขาเด็กลงทะเล ทำให้ชาวบ้านคิดว่าไม่ได้นึกถึงการบูชาเจ้าที่ จึงทำให้การบูชาชายหาดเกิดขึ้นสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

พิธีบูชาก็คือแต่ละครอบครัวจะนำข้าว ผลไม้ ของกินขึ้นเรือที่บ้านบางปูหรือบ้านโต๊ะโสม โดยนำเรือมัดและเรือบือละของชาวบ้านล่องเข้าในคลองเวจจินถึงท่าปะดอ (กาแลปะดอ) ก่อนที่จะให้ทุกคนเล่นน้ำทะเลต้องทำพิธีไหว้ผี เช่น ก่อกองทรายคล้ายกับเจดีย์ จุดธูปเทียนรอบๆ บนกองทรายพร้อมปักธงเล็กๆ เชิญชาวบ้านรวมทั้งเด็กๆ มาล้อมกองทรายแล้วพนมมือ ให้พระที่วัดตาเกาะสวดมนต์ แล้วจึงปล่อยให้เล่นน้ำ ก่อนจะกลับก็จะช่วยกันปักธงใหญ่บนต้นสนเพื่อบอกว่าได้มาทำพิธีบูชาแล้ว

ในปัจจุบันพิธีบูชาชายหาดของคนพุทธก็ยังทำอยู่ แต่เปลี่ยนจากเรือมาขึ้นรถและผู้เข้าร่วมพิธีไม่หลากหลายดังเช่นอดีต แต่เป็นคนแก่กับเด็ก ส่วนวัยรุ่นมีเพียงไม่กี่คนที่สนใจ บางกลุ่มก็กลัวสถานการณ์ความรุนแรงเพราะในปัจจุบันต้องมีทหารมาคุ้มกัน

ประเพณีลอยเรือบาตา ในอดีตชุมชนรอบอ่าวจะมีประเพณีเรือบาตาเพื่อขจัดสิ่งเลวร้ายต่างๆ จะจัดในช่วงเวลาที่ต่างๆ กัน เช่น ที่บางตาจะจัดทุกเดือนเจ็ด ที่บ้านคาโต๊ะและบ้านตันหยงลูโละไม่จำกัดว่าเป็นเดือนไหน ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่ชาวบ้านจับสัตว์น้ำไม่ได้ แต่ที่สังเกตว่าแต่ดั้งเดิมจะทำพิธีนี้ในเดือนเมษายน เพราะเดือนนี้อากาศร้อนทำให้หญ้าทะเลและสาหร่ายเน่า ลอยขึ้นมาบนผิวน้ำ ปลาจะตายและหนีออกไปอยู่ในบริเวณน้ำที่มีความลึกกว่า เช่น บริเวณปากคลองยามูและคลองบางปู

ภาพพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เรือบาลา

สันนิษฐานว่า แต่แรกเริ่มน่าจะมาจากการระบาดของโรคเรื้อนที่ทำให้คนรอบอ่าวเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เมื่อจะไปรักษานอกพื้นที่ไม่สะดวก มีเพียงหมอบ้านที่เอาข้าวสารมาเป็นยารักษา โดยการเอาข้าวสารแช่น้ำ (ตือปงดาว) ทำให้ละเอียดแล้วมาทาเท่านั้น ชาวบ้านเชื่อว่าโรคนี้มาจากทะเลจากกระแสนลมและน้ำพามาด้วยอำนาจของผี ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะต้องกำจัดผีร้ายนี้ให้หมดไป

ชาวบ้านจะรวมตัวกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เดินแห่รอบหมู่บ้าน กล่าวคำปฏิญาณตนต่อพระเจ้าและศาสดาถึง ๗ วัน ๗ คืน ระหว่างนั้นจะมีหมอผีในหมู่บ้านช่วยกันจับผีมาบรรจุในอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ เช่น กะลามะพร้าว คั้นสุตท้ายจะรวมกันเดินไปที่ ภูเขาไต้ปะปาเย มีการละหมาดสวดก่อนที่นำกะลามะพร้าวที่ใส่ผีร้าย เช่น ไหว้ผีที่จับได้ใส่ในเรือบาลาแล้วปล่อยเรือลงในอ่าวปัตตานี

ประเพณีลอยเรือบาลาในปัจจุบันยังมีอยู่แต่ไม่มีการปฏิบัติเช่นเดิม เพราะอิทธิพลของแนวคิดในการปฏิรูปของศาสนาอิสลามประมาณ ๓๕ ปีที่แล้วที่เข้ามาในหมู่บ้านต้นหยงลูไล้จากคนสองคน คือ เปาะซุม และ ฮายวันสู ที่ดำรงตำแหน่งคาโต๊ะยุติธรรมของจังหวัดปัตตานีในสมัยนั้น ได้เผยแพร่หลักศาสนาที่ถูกต้องว่า “จงอย่าเชื่อสิ่งใดๆ นอกจากพระเจ้าองค์เดียว” หลักศาสนาดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้

ประเพณีเรือบาลาค่อยๆ หดไปจากชุมชนรอบอ่าวปัตตานี แล้วเปลี่ยนเป็นการทำการละหมาดฮายัดแทนที่บ้านหรือมัสยิด ส่วนหมู่บ้านดาโต๊ะ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีบทบาทขอให้ชาวบ้านยกเลิกประเพณีลอยเรือในช่วงเวลาเดียวกัน

การเล่นอาบนํ้าที่ชายหาดหลังฤดูเก็บเกี่ยว (*มานีปาตาศีแองอเมะ*) ที่บ้านบางปูเมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว มี การละเล่น หรือการอาบนํ้าที่ชายหาดชำระด้วยคลื่น เป็นการละเล่นทั่วไป แต่จะมี *สึละ* และ *มะโย่ง* ด้วยและมีการขอพรก่อนที่จะลงเล่นน้ำเพื่อให้พ้นอันตรายจากสัตว์ร้ายในน้ำ

ก่อนที่จะเดินทางจากบ้านบางปูไปที่ชายหาดบ้านดาโต๊ะ ชาวบ้านจะรวบรวมเงินซื้อข้าวเป็นอาหารไปกินที่ชายหาดหน้าบ้านดาโต๊ะ ก่อนที่จะเดินทาง หมอชื่อ *เวาะและ* จะเอาเครื่อง *สึละ* แห่ในหมู่บ้านพร้อมบรรเลง (*ตาโยะห์*) ไปที่ท่าเรือ ในวันนั้นคนทั้งหมู่บ้านจะเข้าร่วมขบวนยกเว้นแต่คนแก่เท่านั้น ชาวบ้านบางปูจัดงานนี้ปีละครั้งหลังจากเสร็จฤดูเกี่ยวข้าว (*สุเดะจือเต*) คนบางปูบอกว่า ช่วงนั้นอากาศร้อน คนบางปูไม่มีที่เล่นคลายร้อน ชายหาดที่บ้านดาโต๊ะเหมาะสมที่สุด จึงกำหนดวันเวลาอาช่วงที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว แต่พิธีกรรมนี้คนดาโต๊ะไม่ได้เข้าร่วมแต่เป็นผู้ชมการละเล่นเท่านั้น

หมอบ้าน หมอผี และการรักษาโรค

หมอ หรือ *บอมอ* ในภาษามลายูจะใช้เรียกชื่อแบบรวมๆ เพราะในความหมายของคนมลายู คำว่า *บอมอ* เป็นคำนำหน้าให้กับผู้ที่มีความสามารถและความถนัดของแต่ละคน เช่น หมอผี เรียกว่า “*บอมอฮาตุ*” หมอนวดแผนโบราณ เรียกว่า “*บอมอบลูโระ*” หมอดู เรียกว่า “*บอมอแนเงะ*” หมอพยาบาล เรียกว่า “*บอมอเมะสาเกะ*” หมอที่รักษาด้วยสมุนไพร เรียกว่า “*บอมอกำปง*” เป็นต้น

หมอบ้าน การรักษาโรคในอดีต *หมอบ้าน* (บอมอกำปง มีความสำคัญมาก ยาที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น ในป่าชายเลน กรณีของบ้านบูดี ชาวบ้านที่มารักษาโรคไม่ใช่ชาวบ้านในท้องถิ่นเท่านั้น แต่มีคนในละแวกใกล้เคียงจากหมู่บ้านต่างๆ ทั้งทางฝั่งแหลมตาชีและฝั่งตรงข้ามมารักษา ในหมู่บ้านบูดีมีหมอหลายคนที่เป็นหมอบ้าน แต่ที่ชาวบ้านให้การนับถือและนิยมนำให้รักษามากที่สุด คือ นายอาลีซึ่งแต่เดิมเป็นลูกหลานคนบางปูที่มานับถือหมู่บ้านแห่งนี้

หมอยาที่บ้านบูดีในปัจจุบันที่สืบทอดวิชาเล่าว่า วันหนึ่งนายอาลีพูดกับเขาว่า “คุณต้องช่วยเพื่อนบ้านของพวกเราในยามเจ็บป่วยเพราะบ้านเราไม่มีอนามัยและห่างไกลในตัวเมือง” นับจากวันนั้น เขาได้สอนให้รู้จักสมุนไพรต่างๆ และมรดกคาถาในการรักษา

แต่เวลานั้นเขายังไม่ได้รักษาและไม่อยากเป็นหมอบ้าน เพราะเหตุผลว่า เมื่อเป็นหมอแล้วจะต้องทุ่มเทเสียสละ และที่อยู่อาศัยในขณะนั้นก็ยังเป็นกระท่อมเล็กๆ ไม่สะดวกต่อการรักษาแต่อย่างใด แต่เมื่อภรรยาตนเองปวดฟันอย่างกะทันหัน ในขณะที่เขากำลังเกี่ยวเหยื่อเบ็ดราว แต่เพราะเวลาใกล้มืดแถมยังต้องออกไปวางเบ็ดอีก จึงลองรักษาด้วยตนเอง ปรากฏว่าหายเป็นปกติดี ตั้งแต่นั้นจึงเริ่มต้นรักษาโดยไม่มีค่าหมอและเริ่มเป็นหมอบ้านโดยไม่เก็บค่ารักษาจนถึงปัจจุบัน

ข่าวความเป็นหมอกของเขาลือกันไปทั่วหมู่บ้านบูดีและหมู่บ้านละแวกเดียวกัน ครั้งหนึ่งเขาได้สะท้อนความรู้สึกปนกับความกลัวว่า มีคนมองเป็นว่าหมอเถื่อน ทั้งๆ ที่รักษามาเป็นเวลาเกือบ ๔๐ ปี ไม่มีสักคนที่เสียชีวิตเพราะสมุนไพรของเขา มีบ้างที่รักษาไม่หาย เพราะการที่จะหายจากโรคนั้น “ต้องเหมาะสมและพอดี” หมายถึงเขาทราบว่ามีสมุนไพรที่ใช้นั้นเหมาะสมกับโรคหรือจะสามารถรักษาโรคนั้นๆ ได้หรือไม่

สมุนไพรที่เขาใช้รักษาคือตัวร้อนนั้น ส่วนใหญ่คนที่ไปหมอบ้านจะไม่บอกชื่อสมุนไพรให้กับใคร จากการสังเกตด้วยสายตา สมุนไพรที่เบเดร์ใช้ คือ *ตูมยอ* ผสมกับน้ำ และรากต้นผักชี เป็นต้น

การที่จะมารักษากับเขาอาจจะไม่สอดคล้องกับการรักษาโรคแผนปัจจุบัน เช่นถ้าเด็กตัวร้อนเบเดร์ (บอมอ) จะไม่ให้ลูกน้ำเด็ดขาดและจะห้ามกินยาแผนปัจจุบันควบคู่ไปด้วยในขณะเดียวกันหมอแผนปัจจุบันใช้วิธีการรักษาโดยการเช็ดตัว ให้ยาตามแผนการรักษาของหมอ มีหลายคนที่มารักษากับหมอแผนปัจจุบันแล้วรักษาไม่หาย แต่เมื่อกลับมารักษากับเบเดร์โดยใช้สมุนไพรรักษาก็หายป่วย

ชาวบ้านบางตาเว อีกคนหนึ่งกล่าวว่า ตนเองกลายเป็นหมอนวดและหมอรักษาระดุก(บอมอป่าตอ) เนื่องจากผู้แม่เคยเป็นหมอดำแยหรือหมอกทำคลอดมาก่อน เมื่อเห็นชาวบ้านที่ได้รับบาดเจ็บแขนขาหักจึงอยากจะช่วย โดยใช้ความรู้ที่สืบทอดมาจากต้นตระกูล (*บอมอดีเตะห์*) ทุกวันนี้เลยไม่ค่อยมีเวลาออกไปทำประมง เพราะต้องทำการรักษาผู้บาดเจ็บนับสิบคนที่มาจากพื้นที่ต่างๆ เช่น ยะลา นราธิวาส และในปัตตานี เป็นต้น

หมอผี (บอมอฮาตุ) คนรอบอ่าวในอดีตเมื่อเจ็บไข้ขึ้นมาจะไปหาหมอในตัวเมืองก็ไม่สะดวก จึงมีหมอยาและหมอผีที่มีหน้าที่ช่วยรักษา แต่ในปัจจุบัน คนในหมู่บ้านสนใจหรือการรักษาด้วยหมอที่เวลานี้ลดลง มีเพียงชาวบ้านส่วนน้อยที่เชื่อว่าถูกผีเข้า มีอาการไม่สบายไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หาย ก็จะไปหาหมอผีในหมู่บ้านรักษาแทน

ผีร้ายที่ชาวบ้านรอบอ่าวเชื่อกันว่ามีอยู่จนถึงปัจจุบัน ก็คือ *ผีอะซีตี* อยู่ที่ *ลาโจะอะซีตี* ใกล้กับแหลมตาชี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีนางไม้ เวลาชาวบ้านผ่านแถวนั้นต้องให้ความยำเกรงตลอดเวลา ไม่เช่นนั้นจะหลงป่า เล่าว่าเมื่อประมาณ ๔๐ ปีก่อน ชาวบ้านที่ดาโต๊ะจัดงานแต่งงาน ได้เชิญญาติพี่น้องมารวมงาน มีชาวบ้านจากตันหยงมัส นราธิวาส ได้ไปหาพู่ทาทะเลที่ปลายแหลมปรากฏว่าหลงทาง ชาวบ้านช่วยกันไปหาแล้วไปเจอนอนสลบอยู่ที่ชายหาดทะเลสะมะมิแล ต่อมาเมื่ออาการยังไม่ดีขึ้นเพราะคิดถึง *ผีอะซีตี* เหมือนคนไม่มีสติ และเสียชีวิตด้วยอาการแบบนี้ในเวลาต่อมา

ส่วน *ผีมะกอแป* สามารถแปลงร่างเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ เวลาหลอกผู้ชายจะมีนมยื่นถึงหัวเขา เวลาหลอกผู้หญิงจะมีอวัยวะเพศเท่าลูกมะพร้าว ในอดีตเคยอยู่ใกล้กับกำแพงสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งปัตตานีปากทางเข้าหมู่บ้านดาโต๊ะ เพราะเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้ว บริเวณนี้มีต้นไทรและต้นตาลขนาดใหญ่ ขอบหลอกผู้ชายที่จะไปหาปลาในอ่าวไทยและผู้หญิงที่จะไปให้อาหารหรือไปแกะปลาของสามีที่ออกประมงในอ่าวไทย อยู่ในป่าหลังบ้านดาโต๊ะ

ผีหัวแดง (ฮาตูปาลอแมเราะ) เป็นผีผู้ชายหัวโล้นสีแดงอยู่ที่โพงพาง จะหลอกหลอนถึงบ้าน หากไปทำลายโพงพาง ผีมะพร้าวสามต้น (ฮาตูยอติหมอปอหง) อยู่ที่ลาโจ๊ะบือเคาะ ผีมะพร้าวสูง ฮาตูยอติหมี อยู่ที่กะแลปะดอ นอกจากนี้ยังมีผีร้ายอื่นๆ ในหมู่บ้านอื่นๆ และผีร้ายที่ไม่มีชื่ออีกมากที่ชาวบ้านเชื่อว่ามิอยู่ในพื้นที่ต่างๆ รอบอ่าว

ในหมู่บ้านตะโลอะฮาโหรโน มีกูโบร์ โต๊ะอิหม่ามอาลา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นคนศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีใครทราบว่าเป็นใครมาจากไหน ชาวบ้านนิยมบนบานต่างๆ เพื่อให้หายจากโรค เมื่อประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะทำข้าวเหนียวสีเหลือง (ปูโละกูย) ไปกินที่กูโบร์โต๊ะอิหม่ามอาลา ก่อนจะกลับบ้านต้องปักธงไว้ด้วย ชาวบ้านที่ จะไปชนไก่หรือเล่นการพนัน จะไม่ผ่านแถวนี้เพราะกลัวแพ้ ผ่านมา ๑๐ ปีแล้ว เสาสัญลักษณ์ที่ทำด้วยไม้ ผุพังไปหมดเนื่องจากไม่มีชาวบ้านให้ความเคารพและบูชาและไม่มีญาติช่วยดูแลรักษา เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้านในอดีต

ที่บ้านบางปูมี กูโบร์ โต๊ะกือลอหรือ โต๊ะแต่นอ เนื่องจากมีคนพูดไม่ชัด คือ แตลอ ที่เพี้ยนมาจากแต่นอ คนสมัยก่อนชาวบ้านต้องทำ กะดูรี ทุกปี คือ การเชือดไก่และนำข้าวเหนียวไปวาง เวลาจะกลับบ้านต้องปักธง ปัจจุบันไม่มีใครทำแล้ว บางครั้งเมื่อเด็กวัยรุ่นมีการฉลองโดยไม่นึกถึง โต๊ะแต่นอ ผีโต๊ะแต่นอจะเข้าซึ่งยังคงมีเหตุการณ์นี้จนถึงปัจจุบัน

ในหมู่บ้านบูดียังมีหมอผีที่รักษาตามความเชื่อของแต่ละคน เช่น ผีเจ้าหรือโดนของอื่นๆ หมอผีที่บ้านบูดีเล่าว่า พิธีกรรมในสมัยนี้ไม่มีรายละเอียดมากมายเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ทุกวันนี้ชาวบ้านมีความคิดเห็นที่ต่างกันคือเป็นหมอผีจะเลี้ยงผีเพื่อให้เข้าสู่ร่างคนที่อ่อนแอ เป้าหมายคือที่จะต้องการยกระดับตัวเองว่าเป็นคนเก่ง สังคมสามารถพึ่งพาได้ อีกส่วนหนึ่งของชาวบ้านมองหมอผีนั้นไม่ได้เลี้ยงผีแต่มีความสามารถในการรักษาคนป่วยที่ถูกผีเข้าได้ เมื่อถูกเชิญให้ไปรักษาก็จะได้รับค่าหมอ(เกือราฮ)และค่าตอบแทนจากญาติผู้ป่วย หรือเลี้ยงผีเพื่อรักษาคคนที่ถูกผีอื่นเข้าซึ่งเป็นผีที่ไม่มีเจ้าของดูแล เพราะไม่มีพิธีกรรมเลี้ยงผีหรือเซ่นไหว้ ทำให้เกิดผีเร่ร่อนแล้วเข้าสู่ร่างคนที่อ่อนแอ เป้าหมายต้องการที่จะช่วยเหลือรักษาเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

หากเชื่อว่าถูกผีเข้าแล้วหมอจะไม่ทำพิธีเซ่นไหว้ด้วยตนเองแต่จะให้ญาติๆ เป็นผู้ทำ ส่วนการปฏิบัติตนในชุมชนจะถูกถือว่าเลี้ยงผีของตัวเองที่แอบทำอย่างลับๆ ไม่ให้ใครรู้

ในอดีตนั้นการที่จะทำการรักษามีความลำบากมากในการหาสิ่งของในพิธีกรรม เช่น การรักษาคนที่ถูกผีเข้าตอนที่รักษานั้นจะเป่ามนต์ มีเทียน ข้าวสาร และด้ายดิบก็เพียงพอ แต่เมื่อหายแล้วจะต้องมีการปล่อยผีและต้องเตรียมสิ่งของหลายอย่าง เช่น น้ำเจ็ดบ่อ น้ำจืดหรือเค็มเจ็ดปากอ่าว ดอกไม้เจ็ดสี ผ้าเจ็ดสี ไข่เจ็ดฟอง ด้ายดิบ ข้าวสารปนขมิ้น เทียนเจ็ดอัน กะลามะพร้าว ข้าวเหนียวเจ็ดสี ไก่บ้านที่ย่างแล้ว

พอถึงเวลาปล่อยผีจะเอาข้าวสารที่ปลูกเสกโรยบริเวณบ้านและรอบๆ จากนั้นจุดเทียนบนกะลามะพร้าว เอาไข่ใส่ในกะลาแล้วนำไปปล่อยที่ปากร่องน้ำในช่วงเวลาที่ตะวันกำลังจะลับฟ้า สิ่งของที่ต้องเตรียมในการทำพิธีกรรมในปัจจุบันลดจำนวนลงไม่เหมือนแต่ก่อน เพราะสังคมสมัยใหม่จะมองว่าเป็นความเชื่อที่ผิดๆ แต่ก็มีคนไม่น้อยที่มารักษากัน หมอจากบูดีคนนี้ใช้เวลาส่วนใหญ่ทำประมงในอ่าวปัตตานี

และเลี้ยงแพะ บางครั้งก็ไปรักษาที่ประเทศมาเลเซียเนื่องจากขอให้ไปรักษาคนที่ถูกผีเข้าในกลุ่มคนไทยที่มาทำงานรับจ้างร้านต้มยำกุ้งที่เชื่อว่าพวกเขาโดนของ

การรักษา นั้น หมอผีจะเรียกวิญญาณเพื่อให้เข้าทรง (ตรงอาจิน) แล้วหมอจะถามว่ามาจากไหน ต้องการอะไร หากต้องการสิ่งใดก็จะจัดให้แต่ขอให้คนไข้หายป่วย หมอผีจะตั้งชื่อผีด้วยการสังเกตอาการของผู้ป่วย เช่น ผีหนังตะลุงและเมื่อคนป่วยหายแล้วหายแล้วต้องเล่นหนังตะลุงเป็นการตอบแทน

ในสมัยก่อนชาวบ้านจะมีการรวมกลุ่มเล่นการละเล่นที่กับความเชื่อเรื่องผีซึ่งจะเล่นกันเองภายในหมู่บ้าน เช่น เล่นมะโย่ง สีละเป็นต้น ส่วน เมาะแปะหรือบือเยาะจะใช้ ก๊อตะ ซึ่งมีรูปร่างคล้ายกับรำมะนา (บานอ) ที่ใช้เล่นกับตีเกตุ ดูแต่จะใหญ่กว่ากว้างประมาณ ๘๐ เซนติเมตร โดยคนที่ตีรำมะนาและคนที่ตี บานอ ซึ่งเป็นภาษาชนเผ่าในน้ำทำด้วยทองเหลืองหรือทำด้วยเงิน โดยส่วนมากคนที่ตีบานอจะเป็นโตะมีโนะ(เป็นคนที่คอยซักถามผู้ป่วยว่าถ้ารักษาหายแล้วต้องการใช้การละเล่นชนิดใดเพื่อเป็นการรักษาวิญญาณที่ให้กับโตะมีโนะก่อนทำการรักษา การละเล่นชนิดนี้ เป็นการเล่นเพื่อเป็นการวินิจฉัยโรคและหาวิธีการรักษาของผู้ป่วยจะเล่นเพียง ๒-๓ คนในบ้านของผู้ป่วย ถ้ามองว่าการละเล่นเหล่านี้เป็นการละเล่นที่สามารถวินิจฉัยโรคและหาแนวทางการรักษาในขั้นต่อไปได้

ความสัมพันธ์ของศิษย์ต่อครูเปลี่ยนไป ทำไมลูกศิษย์ถึงไม่เคารพโตะครู เหมือนในอดีต ในสมัยก่อนโตะครูเป็นทั้งพ่อแม่ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเด็กเกือบจะทุกเรื่องไม่ว่าเลือกคู่ครองของลูกศิษย์ การสั่งสอนลงโทษได้ถ้าทำความผิด ตลอดจนเป็นผู้ไกลเกลี่ยเรื่องแบ่งมรดกตามหลักศาสนา

ประมาณ ๓๐ ปีก่อน เด็กๆ ที่ไปเรียนอัลกรุอันกับโตะครู ส่วนใหญ่จะนอนค้างที่บ้านโตะครู ก่อนถึงเวลานอนโตะครูจะให้เด็กๆ เกาหลังพร้อมเล่านิทานให้ฟัง เป็นนิทานที่แต่งเองเพื่อเตือนใจให้กับเด็กๆ ทำความดี จนเด็กๆ มีความรักและความสัมพันธ์ต่อโตะครูเหมือนเป็นญาติสนิทและเป็นพ่อแม่คนที่สอง โตะครูในสมัยนั้น สอนโดยไม่มีผลประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น ทำให้คนในหมู่บ้านให้ความนับถือด้วยความจริงใจ

แต่ปัจจุบันความเป็นครูกับลูกศิษย์นั้นหมดลงแล้ว บทบาทของโตะครูก็หายไปจากหมู่บ้านและความสัมพันธ์ดังเดิมก็หายากเสียแล้ว เพราะ โตะครูในอดีต ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือมากกว่าความเป็นโตะครูซึ่งจะเป็นทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำธรรมชาติ และยังเป็นทีปรึกษาให้กับคนในพื้นที่ เช่น ปัญหาครอบครัว การเลือกคู่ครอง และวิธีการดำเนินชีวิต เป็นต้น ซึ่งเป็นคนคอยแนะนำหาทางออกในการแก้ปัญหา แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ถูกลบหายไปโดยค่านิยมทางตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาตลอดเวลา เช่นการแต่งกาย เทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เข้าไปซึมซับในเด็กวัยรุ่นหมดแล้ว อีกอย่างหนึ่งในปัจจุบันเด็กวัยรุ่นไม่รู้จักตัวเองและเครือญาติภายในตระกูล ส่งผลให้วัยรุ่นไม่เคารพบุคคลในตระกูลด้วย

หมอบางคนมีความแตกต่าง ในการรักษาตามที่ได้เรียนมาหรือสืบทอดจากบรรพบุรุษ แบ่งออกได้เป็น สองกลุ่ม ตัวอย่างว่าเป็นอะไร แล้วให้ไปรักษากับใคร ซึ่งต้องเอาหมากพลูเงินสิบสองบาทเป็นค่าครู

วิธีคือให้ผู้ป่วยเลือกใบพลูที่นำไป จากใบพลูนี้หมอจะบอกได้ว่าเป็นอะไร หรือหมอบางคนก็ให้นำเอาแป้งหอม ค่ายดิบ กายาน ถ่านที่ติดไฟ เทียน น้ำจืด ข้าวสาร และเงิน ๒๐ บาท มาเป็นค่าครู อีกประเภทหนึ่งคือเพื่อการรักษา จะดูอาการก่อนว่าเป็นโรคอะไร เช่น โคนของ ถูกผีร้าย แล้วจึงรักษา

โดยทั่วไป วิธีการรักษาหมอจะดูก่อนว่าคนป่วยเป็นอะไร หากไม่มีการตอบสนองแสดงว่าป่วยใช้จริงๆ แต่ถ้าถูกผีเข้าหรือโคนของจะหมอจะรู้ทันที เช่น คนป่วยมีอาการสั่นและกินอะไรไม่ได้ แม้ผู้ป่วยไม่ต้องมาด้วยตนเองเพียงโทรศัพท์บอกอาการเท่านั้นก็สามารถรู้ว่าเป็นอะไร ถ้าโคนของหมอจะเอาข้าวสารคลุกกับขมิ้นแล้วให้ญาติผู้ป่วยทำพิธีไล่ผี แล้วนำไปโปรยในบริเวณที่หมอบอกว่ามีของและสัญญากับผีว่าจะให้กินเช่นไร และหากผีคนนั้นเป็นผีร้ายจนไม่สามารถปราบได้ ก็จะมีคนมาช่วยที่เก่งกว่าที่เคยเป็นครูถ่ายทอดวิชาให้มาช่วย

ข้าว ๗ สำหรับ แต่ละสำหรับมี ไก่ย่าง ๑ ตัว กล้วย ๑ หวี ข้าวเหนียว ๗ สี ค่ายดิบ ๑ มัด เทียน ๗ อัน ให้ผู้รู้อ่านคuah แล้วให้ญาติๆ ผู้ป่วยกินส่วนหนึ่งแล้วนำไปตั้งในป่าตามต้นไม้ใหญ่หรือบรรจูลี่ แอแบะ ซาเมาะ ซึ่งทำด้วยใบมะพร้าวและใบจากเป็นอุปกรณ์บรรจุเครื่องเช่น ไข่ของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี

ตัวอย่างของคนที่ถูกผีเข้าในปัจจุบัน เช่น ผีหัวแดงเป็นผีพุทธที่อยู่ในโพรงทางเพื่อรักษาโพรงทาง วันหนึ่งชาวบ้าน คาโต๊ะคนหนึ่งไปตกปลาที่โพรงทาง ปรากฏว่าวันนั้นตกปลาไม่ได้เลยจึงโมโหแล้วไปเขย่าโพรงทาง ผีหัวแดงมาหลอกหลอนถึงที่บ้าน ต้องไปขอมาด้วยการเอาไข่ไปลอยที่โพรงทางโดยใส่ในกะลามะพร้าว

อีกตัวอย่างอาการเจ็บป่วยจากผีร้ายในปัจจุบัน เกิดขึ้นกับเด็กสาวผู้หนึ่งกำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เกิดอาการไม่รู้สีกตัวและปวดหัวตลอดเวลา เวลาพระอาทิตย์ใกล้จะตกหรือใกล้สว่างก็เริ่มมีอาการ จึงไปตรวจกับหมอที่คลินิกในตัวเมืองปัตตานีและยะลา หมอบอกว่าปกติ จึงไปหาหมอผีที่ยะลา หมอบอกว่าต้องรักษาให้ครบเจ็ดวันติดต่อกันถึงจะหาย สาเหตุเพราะผีแก่ที่โรงเรียนเอกชนที่เรียนอยู่ ซึ่งเธอก็บอกว่าที่โรงเรียนเคยพบหญิงชราอายุราว ๘๐ ปี ยืนอยู่หน้าห้องน้ำเหมือนคนกำลังจะล้ม เมื่อกลับที่พักคืนนั้นเด็กนักเรียนผู้หญิงถูกผีเข้า ๑๕ คนรวมทั้งเธอด้วย หลังจากนั้นแล้วก็ปวดหัวตลอดมา

คนที่ถูกผีเข้าจะมีอาการกรีดร้องออกมาโดยไม่รู้ตัวและจะเข้าร่างคนอื่นๆ ที่อ่อนแอกว่าในเขตรศมีที่ได้ยินเสียงกรีดร้อง มีอาการเหมือนคนบ้า มีบางคนพูดภาษาไทยสำเนียงใต้ได้หรือจะพูดสำเนียงที่ใช้กับหนังตลกต่างๆ ที่ชีวิตปกติพูดไม่เป็น

คนถูกผีเข้าเวลาหมอผีเข้ามาในบ้านเพื่อรักษาจะมีอาการหวดกลัวมาก ต้องช่วยจับกันหลายๆ คนไม่ให้หนีออกจากบ้าน บางคนมีอาการไม่รู้สีกตัวนอนเหมือนคนเสียชีวิต หมอผีบอกว่า คนที่ถูกผีเข้าในลักษณะที่ไม่รู้สีกตัวรักษายากและต้องใช้เวลาเพราะคนป่วยไม่มีอาการ ได้ตอบกับหมอ ทำให้หมอไม่สามารถรู้ว่าเป็นผีอะไรหรือต้องการเครื่องเช่น ไข่แบบไหน

วิธีการรักษา คือ ไปหาสิ่งของ เช่น น้ำบ่อเจ็ดบ่อ น้ำคลองเจ็ดพื้นที่ซึ่งต้องเอาน้ำที่ปากแม่น้ำเจ็ดแห่ง ดอกไม้เจ็ดสีเน้นดอกไม้ที่มีความหอม ขึ้นากทะเล ขี้เหล็ก น้ำกรดฆ่าอย่างพารา ให้หมอผีสวดมนต์เพื่อให้สิ่ง

ชั่วร้ายต่างๆ ไปอยู่ในน้ำแล้วนำไปทิ้งลงในคลองที่น้ำไหล ส่วนดอกไม้ จี๋นาค จี๋เหล็ก น้ำกรดยางพารานำไปราดที่ถนนซึ่งผู้ป่วยเดินผ่านไปมา เพื่อล้างรอยที่อยู่อาศัยของผี

อาการเริ่มดีขึ้นแต่ไม่หายขาด จึงไปหาหมอที่บ้านบุดี ให้ทำพิธี กะดูรี เลี้ยงเจ้าที่ ต้องมีของเครื่องเช่นไหว คือ ไก่ย่าง ๑ ตัว ข้าวคลุกกับจี๋ถ่านบรรจุในใบตอง กะลามะพร้าว เทียน เอาทั้งหมดใส่ในกะลามะพร้าว ไปปล่อยในน้ำที่ปากอ่าว สิ่งของที่กล่าวมาทั้งหมด ต้องให้หมออ่านคาถาก่อนที่จะปฏิบัติตามที่หมอสั่ง

ความเชื่อในท้องถิ่น

ในอดีตความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนรอบอ่าวมีมาก และต้องยอมรับว่าคนมลายูท้องถิ่นยังคงมีความเชื่อต่อผีที่แยกไม่ออกจากการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ การทำมาหากิน การสร้างที่อยู่อาศัย การเดินทาง การจัดงานเลี้ยงยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน เฉพาะคนที่มีอายุมากเท่านั้น อาจมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องรูปแบบพิธีกรรม

ความเชื่อในการทำประมง

เคยมีความเชื่อว่าการพและนับถือให้กับสิ่งที่อยู่บนเรือ เพื่อนำมาซึ่งความปลอดภัยและเป็นสิริมงคลในการทำมาหากินให้กับเจ้าของเรือและครอบครัว สิ่งนี้ชาวบ้านเรียกว่า *มาเยปือราฮู* หรือ *ขวัญเรือ* ชาวบ้านเองบอกไม่ได้ว่ามีรูปร่างแบบไหน แต่เชื่อว่าถ้ากลางคืนมีเสียงคล้ายจิ้งหรีดหรือจ๊กจั่นออกมาทางหัวเรือ นั่นก็คือเสียงขวัญเรือ

เวลาขึ้นเรือชาวบ้านในอดีตจะปฏิบัติดังนี้คือ เจ้าของเรือจะไม่อนุญาตให้เอาของเท้าขึ้นบนเรือ ห้ามนั่งบนหัวเรือ ห้ามพูดถึงสัตว์ที่ดุร้ายและสัตว์ที่คนมลายูไม่กิน ถ้าจะพูด ต้องมีคำสมมุติโดยเฉพาะ เช่น คำว่าจาแว เป็นคำนำหน้าและลักษณะของตัวสัตว์นั้นๆ เช่น ถ้าจะพูดถึง เสือ ต้องพูดว่า *จาแวยาไล* ถ้าพูดถึง หมู ใช้คำว่า *จาแวเบะ* ถ้าพูดถึง หมา ใช้คำว่า *จาแวกั๊* เป็นต้น เพราะเชื่อว่าถ้าพูดชื่อสัตว์นั้นจริงๆ จะเกิดอันตรายกับตัวเอง ทำให้จับปลาไม่ได้ปลา ชาวบ้านจะเรียกว่าเป็น *ซูเว มายา ซียา* แต่ละคำมีความหมายเดียวกันแต่ใช้พูดต่างกันในแต่ละพื้น เช่น ที่ยะลาจะใช้คำว่า *ซูเวหรือมายา* ส่วนคนรอบอ่าวจะใช้คำว่า *มายา*)

ก่อนนั้น เวลาจะปล่อยเรือใหม่ลงอ่าวหรือเอาเรือขึ้นทาสีใหม่หรือชนเรือ ซึ่งคนส่วนใหญ่นิยมทำกันในวันรายอ หรือวันตรุษ เป็นการบายศรีสู่ขวัญเรือ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า *มาเยเรือ* ชอบความสะอาดและกลิ่นหอมเช่น ดอกไม้ แป้ง เป็นต้น ถ้าเจ้าของนอนบนเรือแล้วฝันว่า มีผู้หญิงสวยมาเยี่ยมในเรือแสดงว่า *มาเย* พอใจ แต่ถ้าถูกผีอำแสดงไม่พอใจแล้วจะทำให้จับปลาไม่ได้

ส่วน *พิธีล้างเรือ* ก่อนปล่อยลงสู่ทะเล ต้องเชิญผู้รู้ทางศาสนาทำ *ละหมาดฮายะ* บนเรือและเชิญหมอพื้นบ้าน มาทำพิธี การปล่อยเรือลงอ่าวให้ตรงกับเวลาน้ำขึ้น ความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลในการทำงานจะช่วยให้อันตรายกับตัวเอง ทำให้จับปลาไม่ได้ปลา ชาวบ้านจะเรียกว่าเป็น *ซูเว มายา ซียา* แต่ละคำมีความหมายเดียวกันแต่ใช้พูดต่างกันในแต่ละพื้น เช่น ที่ยะลาจะใช้คำว่า *ซูเวหรือมายา* ส่วนคนรอบอ่าวจะใช้คำว่า *มายา*)

ชาวประมงในอดีตที่จับปลาในอ่าวไทยจะจ้าง *ยูสือแล* ประจำเรือ ยูสือแล เป็นคนที่มีหน้าที่ดำน้ำเพื่อฟังเสียงปลา ชาวบ้านมีความเชื่อว่า หนึ่งในจำนวนลูกเรือจะต้องมีความสามารถพิเศษนี้ ๑ คนแต่ไม่ได้

การทำพิธีเรียกน้ำฝนไม่มีความสลับซับซ้อนอะไร เพียงแต่มีความมั่นใจและเชื่อในสิ่งที่ขอและต้องการให้เกิดความจริงและเป็นวิชาที่ต้องเรียนรู้ด้วย แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่ยอมเรียนสิ่งเหล่านี้แล้ว เพราะกลัวผิดหลักศาสนา

วิธีการเรียกผี ต้องทำในยามที่พระอาทิตย์จะตก ให้นำไข่ไก่ ๑ ฟอง กำให้แน่น แล้วลงในน้ำทะเลแค่เอว ยกมือข้างที่กำไข่ไก่ให้พ้นระดับน้ำทะเล แล้วอ่านคาถา *เสหาตฺตอ ย มุมาริ มื่อดาเปรศิริคฺคังนอภู มุละหฺ กฺวาสมือนาเตอาย อารับมฺตฺตลงอภู ยากออีแกบือสา* แปลว่า โอ้ผีน้ำ มาใกล้ชิดกับตัวกู มึงคือผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ครองสัตว์น้ำ ขอให้มึง ช่วยกู และคุ้มครองกูจากปลาใหญ่ แล้วโยนไข่ลงในทะเล ทำให้ครบ ๓ วัน

ผู้อาวุโสเล่าว่า ในอดีตจะมีปลาฉลามและสัตว์ร้ายจำนวนมากในทะเล คนดำน้ำจึงต้องมีความเชื่อและสิ่งป้องกันตัวจากอันตราย ยูสือแล จึงติดต่อกับผีและความสามารถในการฟังเสียงปลาได้ชาวบ้านก็จะยกย่องว่าเป็นคนเก่งและมีความชำนาญในการจับปลา

ทุกครั้งที่เรือออกไปหาปลาก็จะได้ปลามาเต็มเรืออยู่เสมอๆ แต่ชาวบ้านมักจะแปลกใจที่การหาปลาได้มากมายและยังได้เงินจากการเป็น *ยูสือแล* แต่ฐานะก็ไม่ดีขึ้นและมักต้องขอยืมเงินเพื่อนๆ เสมอ จนชาวบ้านพูดกันไปว่า การทำหากินแบบนี้ไม่บริสุทธิ์เพราะเอาเปรียบเพื่อนชาวประมงด้วยวิชาของยูสือแล และการเลี้ยงผีทะเลไว้ใช้งาน

ความเชื่อเรื่องการเพาะปลูก

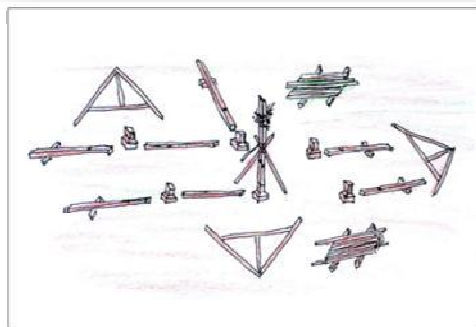
ในอดีต ชาวบ้านบอกว่าต้องอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นตัวช่วยให้ต้นไม้หรือพืชต่างๆ อยู่รอดจากการทำลายของสัตว์นานาชนิด ซึ่งมีความเชื่อที่แตกต่างกัน คือ

การปลูกพืชต้องเริ่มปลูกในเวลาเช้าตรู่ หันหน้าให้ตรงพระอาทิตย์จะทำให้ต้นไม้จะโตเร็ว ถ้าปลูกต้นมะพร้าวเวลาเอาลูกพันธุ์มะพร้าวใส่ในหลุม ข้อควรต้องตั้งบนหัวเข้าทำให้เวลามะพร้าวออกลูกจะไม่หัก และต้องไม่เทน้ำร้อนลงบนดินเพราะเชื่อว่าดินจะสาปแช่งไม้ให้ต้นไม้ที่เราปลูกโตเร็ว

ต้นข้าวเมื่อถูกแมลงศัตรูพืชกิน (*มาแกคี ซีโยะ*) เจ้าของจะทำพิธีไล่ซีโยะในเวลาพระอาทิตย์ใกล้ตก เจ้าของจะไปทีนาแล้วแก้ม้าลงวังในนาข้าวแล้วร้องดังๆ ว่าซีโยะๆๆๆ เพื่อขับไล่ด้หวหนอนไม่ให้กินต้นข้าว

ความเชื่อในการสร้างบ้าน

ชาวบ้านในอดีตเวลาจะสร้างบ้านใหม่จะเชิญผู้รู้หรือผู้อาวุโสในหมู่บ้านมาเพื่อกำหนดวันหรือสถานที่ที่จะสร้างบ้าน ถึงแม้ว่าการการบอกเล่าวันเวลาจะไม่มีในตำราแต่ผู้อาวุโสเหล่านี้ มีการเปรียบเทียบความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่สะสมมายาวนาน เริ่มสร้างในเดือนขึ้น (คือขึ้น 1 ค่ำ) บางคนจะเริ่มสร้างขึ้น ๒ ค่ำ และห้ามสร้างบ้านบนจอมปลวกเพราะเป็นที่อยู่ของผีดิน (*hantutanah*) ห้ามสร้างตามทิศทางลมเพราะในอดีตลมจะพัดทางเดียว ซึ่งไม่เหมือนในปัจจุบันทิศทางลมจะพัดไม่แน่นอน ห้ามสร้างบนเนินซึ่งมีที่พื้นที่ราบทั้งสองข้าง ห้ามสร้างบ้านที่ต่อคานบ้านระหว่างเสา ชาวบ้านจะเรียกว่า *บ้านเจ็บ (rumah sakit)* มีความเชื่อว่าเมื่อเรานอนตรงกับรอยต่อจะถูกผีอำ การแก้ปัญหาคือต้องต่อคานที่เสา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในอดีตได้เรียนรู้จากการสังเกตและสัมผัสกับตัวเองจนเกิดเป็นประสบการณ์ที่ได้เล่าสู่กันฟังสู่คนรุ่นหลัง

การขึ้นเสาเอกบ้าน

ในพิธี 1. เสาพา 7 สี 2. กะลามะพร้าว 3. รวงข้าว 4. กอช

ขึ้นเสาเอก

นายช่างนำตะปูมาตอกหัวเสาให้เป็นรู เสาของเสาจะเข้าไปในรูเสาแล้วตอกปิด นำเสาพา 7 สี, กล้ามมะพร้าวและรวงข้าวมัดรวมกัน แล้วมัดไว้ที่เสาเอก จากนั้นเรียกเจ้าของบ้าน (สามี-ภรรยา หรือลูก) มาจับเสาเอกขึ้นและช่วยกันยกออกไปในหลุม เมื่อเสร็จพิธีจะนำเครื่องเซ่นไหว้ของ สัตว์ก่อนมีความเชื่ออย่างหนึ่งที่ว่า จะต้องหาใบมะพร้าว หรือใบตาลมาปิดที่เสาเอกก่อนที่จะนำเครื่องเซ่นไหว้ของ เพื่อป้องกันอันตรายในวันขึ้นเสาเอกได้ (เงินรูปปราสาท) เพราะพระจันทร์จะส่องสว่างตรงกับเสาเอกพอดี เชื่อว่าจะเกิดอันตราย ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ได้เริ่มหายไป เมื่อเสาเสร็จ มุงหลังคา จะเอาเครื่องเซ่นไหว้ของ

ภาพแสดงการขึ้นเสาเอกบ้าน

คนสมัยก่อนจะไม่สร้างบ้านสองหลังติดกันโดยมีเสาแปดต้นเหมือนกัน กว้าง สูง ยาวและแข็งแรงเท่าๆ กัน (รูมาะสามอมาเกาะ rumah sama gagah) จะทำให้ครอบครัวนั้นต้องมีอันเป็นไป ในอดีตชาวบ้านไม่นิยมสร้างบ้านโดยใช้ไม้จากริมคลองหรือลำธาร เพราะเป็นการไปตัดไม้ที่ลำต้นโค้งไปในน้ำมีความเชื่อว่าไปทำลายที่อยู่ของผีไม้

พิธีกรรมในการสร้างบ้าน ก่อนที่จะยกเสาเอก (ตีแยลือรี) จะทำการละหมาดฮายะ โดยผู้รู้ในหมู่บ้านจะให้สามีภรรยาจับเสาเอกพร้อมกันๆ แล้วอธิษฐานว่าขออยู่อย่างสันติ ไม่ทะเลาะกัน ช่วยหาเงินสร้างครอบครัวด้วยกัน

ความเชื่อในรอบเจ็ดวันของชาวมลายู

มีความเชื่อในท้องถิ่นที่ผู้คนอีกมากยังนิยมปฏิบัติในสิ่งที่เคยทำมา ชาวบ้านยังใช้ปฏิทินจันทรคติในการทำมาหากิน โดยเฉพาะการดูกระแสน้ำขึ้นลงที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวประมงรอบอ่าวอยู่ การสังเกตการหมุนเวียนของดวงจันทร์ยังเป็นการกำหนดข้อปฏิบัติต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

ขึ้น ๑ คำ เรียกว่า (nagri) ประเทศ เหมาะสำหรับการเริ่มค้าขาย ยกเว้น ทองหรือเสื้อผ้า

ขึ้น ๒ คำ เรียกว่า (orang) คน เหมาะสำหรับงานเลี้ยงต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบุญ เริ่มสร้างบ้าน เพราะจะทำให้มีลูกหลานหรือเพื่อนมาเยี่ยมตลอดเวลา

จีน ๓ คำ เรียกว่า (benatang) สัตว์ ไม่เหมาะสำหรับการเริ่มต้นปลูกพืช เช่น ข้าว ถั่ว เป็นต้น มีความเชื่อว่าสัตว์จะมำทำลาย

จีน ๔ คำ เรียกว่า (besi) เหล็ก ไม่เหมาะการกระทำใดๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นวันแข็งแกร่งเหมือนกับเหล็ก

จีน ๕ คำ เรียกว่า (padi) ข้าว เหมาะในการปลูกพืชต่างๆ เชื่อว่าสัตว์ไม่มารบกวนและทำลาย

จีน ๖ คำ เรียกว่า (kain, kapah) ผ้าหรือสำลี เพราะผ้ามาจากสำลี เหมาะสำหรับการเริ่มต้นใส่เสื้อผ้าใหม่ ซื้อหรือการเริ่มต้นค้าขายเสื้อผ้า

จีน ๗ คำ เรียกว่า (emas) ทอง เหมาะสำหรับการเริ่มใส่ทองใหม่ ซื้อหรือเริ่มค้าขายทอง

จีน ๘ คำ นับ ๑ ใหม่ เป็นการนับตามปฏิทินจีน

ผู้ใหญ่ที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ยังมีความเชื่อเรื่องนี้ และได้ใช้วิธีนี้ในการปลูกพืชทำเกษตรกรรม

-๕-

สรุปการเปลี่ยนแปลงรอบอ่าวปัตตานี

ปัจจุบันในอ่าวปัตตานีมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมไปมากจนสร้างผลกระทบกับวิถีชีวิตดั้งเดิม จากที่คนรอบอ่าวใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การทำมาหากินก็ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่งมากนัก ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย เกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน หากมีปัญหาก็จะใช้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านหรือญาติผู้ใหญ่ช่วย เพราะในแต่ละตระกูลจะมีผู้นำซึ่งเป็นผู้เป็นที่ปรึกษา (ป้อนาว) คอยชี้แนะให้คำแนะนำ มาเป็นต่างคนต่างอยู่ และพยายามดิ้นรนเพื่อแสวงหาเงินทองเป็นค่าใช้จ่ายมากกว่าที่จะสนใจผู้อาวุโสหรือคนในครอบครัว จนคนแก่ที่เป็นผู้รู้ในท้องถิ่นหมดความสำคัญไปมาก

โต๊ะอิหม่ามดาโต๊ะกล่าวว่าเมื่อประมาณ ๓๐ ปีก่อน ช่วงที่เป็นโต๊ะอิหม่ามใหม่ๆ เมื่อมีการทะเลาะกันในบ้านจะใช้การเรียกผู้อาวุโสของตระกูลที่มีปัญหามากกว่าดักเตือน แล้วให้ผู้นำของตระกูลไปดักเตือนลูกหลานอีกที่ไม่ต้องใช้กฎหมายซึ่งเป็นการปฏิบัติของโต๊ะอิหม่ามในทุกชุมชน ผู้อาวุโสบางคนพาลูกหลานตระเวนเยี่ยมหาญาติ เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักกัน ดังเช่นที่คนแก่ๆ เคยพูดเสมอว่า *อย่าให้อึงชกต่อยอาบเลือด ถึงจะรู้ว่าป็นญาติกัน*

ปัจจุบันสิ่งที่กล่าวมาเป็นเพียงความทรงจำเท่านั้น คนในพื้นที่เองอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นญาติกับใคร อยู่ที่ไหน ทั่วๆ ที่ คนแก่อยากจะทำแต่ลูกหลานไม่สนใจหรือไม่มีเวลาเพราะต้องทุ่มเทให้กับการทำงานและชีวิตที่ต้องรับภาระมากมาย

การเปลี่ยนแปลงในอ่าวปัตตานี ส่งผลให้ระบบนิเวศและการทำมาหากินอย่างมาก ชาวประมงต้องทำงานมากขึ้นในขณะที่รายได้กลับสวนทางโดยลดลงอย่างน่าใจหาย จนทำให้สภาพสังคมและวิถีชีวิตคนในหมู่บ้านประมงรอบอ่าวปัตตานีไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี ส่งผลกระทบดังนี้

การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

กรณีการสร้างเขื่อนกั้นตลิ่งที่ปลายแหลมตาชีที่รัฐบาลบอกกับชาวบ้านว่า เพื่อไม่ให้ปลายแหลมงอกออกไป จัดขวางร่องน้ำเดินเรือพาณิชย์ จนปรากฏว่าเขื่อนที่เคยอยู่ในน้ำกลายเป็นทราย เนื่องจากน้ำกัดเซาะตลิ่งอย่างรุนแรงที่ชายหาดที่เป็นช่องแคบที่ *บ้านตะโละสะมีแล* ซึ่งต่อมาทาง อบจ. จังหวัดปัตตานีได้ขนทรายไปขาย ชาวบ้านต่อต้านก็ยกเลิกไป ซึ่งถ้าปล่อยให้เกิดตามธรรมชาติก็อาจจะไม่รุนแรงขนาดนี้

คนในพื้นที่เองก็คิดว่าการกระทำเพียงเล็กๆ ไม่อาจเกิดปัญหาใหญ่ ชาวบ้านรอบอ่าวมีส่วนที่ทำให้น้ำในอ่าวเน่าเสียและตื้นเขินจากการทิ้งขยะบริเวณรอบอ่าวตามหมู่บ้านที่ยังมีปัญหาเรื่องการจัดการขยะและน้ำทิ้งของเสียและจากเศษขยะในอ่าวที่ชาวบ้านห่ออาหารเวลาออกไปทำประมง ซึ่งชาวบ้านคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว

ใช้เวลาทำประมงมากขึ้น

ชาวบ้านเคยใช้เวลาทำประมงเพียงน้อยนิดก็สามารถพิจิตกุ้งปลาได้เต็มเรือ เช่น การทำ ปูกระยารัง หรืออวนคนลาก หรือใช้เวลา หนึ่งน้ำ (สือกาลือย) ในช่วงเวลาน้ำขึ้นอย่างเดียวใช้อวนลอยกุ้งเก็บกุ้งได้เป็นหลายสิบกิโลกรัม ทำให้ฝรั่งคนหนึ่งที่มาเที่ยวในหมู่บ้านคาโตะตั้งข้อสังเกตว่า คนมลายูในหมู่บ้านเป็นคนขี้เกียจ เพราะเห็นกลับจากทะเลก็นั่งดื่มน้ำชาที่ร้านมากกว่าเวลาที่ใช้ในการหากินในทะเล นับเป็นวิถีชีวิตปกติของชาวประมงรอบอ่าวปัตตานีที่ออกทะเลไม่ได้หวังรวย เพียงทำงานพอกินพอใช้ชีวิตก็มีความสุขสบายแล้ว

ปัจจุบัน การออกอวนลอยกุ้งที่เคยทำบางคนต้องใช้เวลาทั้งน้ำขึ้นและน้ำลง บางวันต้องออกประมงเพิ่มในเวลากลางคืน ต้องคืนรนเพื่ออยู่รอดของครอบครัว เป็นสาเหตุให้ไม่มีเวลาพบปะกับญาติพี่น้อง ในขณะเดียวกัน น้ำมันก็แพง เปรียบเทียบว่าจากกุ้ง ๑ กิโลกรัม เคยแลกน้ำมันได้ ๔ ลิตร ปัจจุบันกุ้ง ๑ กิโลกรัม แลกน้ำมันได้ ๒ ลิตรกว่าๆ เท่านั้น และกว่าจะได้กุ้ง ๑ กิโลกรัม ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ในทุกวันนี้

การจับสัตว์น้ำของชาวบ้านที่ไม่สามารถควบคุมได้

ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมองปัญหาในภาพรวมว่า ปัญหาหลักๆ ที่ทำให้สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีและอ่าวไทยลดลงนั้น เพราะเรืออวนรุนและอวนลากของนายทุน แม้ว่าในอ่าวปัตตานีจะไม่มีเรืออวนรุนและอวนลาก เข้ามาแต่อย่างใด แต่การลากที่เข้ามาใกล้ชายฝั่งส่งผลกระทบต่ออ่าวปัตตานีเช่นเดียวกัน เพราะชาวบ้านคิดว่าสัตว์น้ำที่เข้ามาอาศัยในอ่าวปัตตานีนั้นมาจากอ่าวไทยเพื่อเข้ามาวางไข่ ชาวบ้านเชื่อว่า อ่าวปัตตานีเป็นที่สำหรับขยายพันธุ์ปลาของอ่าวไทยบางชนิด

แต่แท้จริงแล้ว ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีเองก็ทำให้สภาพแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวลดลงจากความคิดแบบตัวใครตัวมันและยังไม่สามารถมองเห็นอันตรายจากผลกระทบว่าปัญหายังอยู่ใกล้ตัวและยังไม่ถึงภาวะวิกฤตที่สุด

ทุกวันนี้มีชาวบ้านจากหลายหมู่บ้านไปตกปลาที่โพงพางเพราะบริเวณโพงพางเหมือนเป็นที่พักของปลาหรือเป็นปะการังเทียม เจ้าของโพงพางไม่ได้ห้ามไม่ให้ตกปลาในโพงพาง เพียงแต่อย่าขโมยหอยแมลงภู่หรือทำลายโพงพางเท่านั้น มีชาวบ้านหลายหมู่บ้านยึดเป็นอาชีพหลัก เช่น คนบูตตกปลากระพง คนคาโตะตกปลาเก๋า คนยูโยคือชาวบ้านที่อาศัยริมแม่น้ำปัตตานีตรงข้ามกับท่าเทียบเรือปัตตานีและคนบือตึงตกปลาตุก

แต่ชาวบ้านอีกกลุ่มคิดว่า อุปกรณ์ประมงที่เป็นสาเหตุทำให้น้ำตื้นเงินและทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี คือ โพงพาง ที่ไปสกัดทางเดินของน้ำทำให้กระแสน้ำไม่สามารถพัดพาน้ำตะกอนออกไปสู่อ่าวไทยได้ทันและคงตกค้างอยู่ภายในคลองและในอ่าว

เมื่อชาวบ้านมีความเห็นแตกต่างกัน ทางหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องพยายามจะแก้ปัญหา แต่เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ได้ประโยชน์และเสียผลประโยชน์มีเท่าๆ กัน การแก้ปัญหาจึงยากมาก กลายเป็นปัญหาปากท้องเรื่องใหญ่และเจ้าหน้าที่ปล่อยให้อาณาประชาราษฎร์เป็นเวลานานไม่มีการติดตาม หรือประเมินผลอย่างจริงจัง ไม่มีกฎระเบียบการใช้พื้นที่

เรื่องของลม + ทรัพยากรสัตว์น้ำ

มกราคม	บุหลา - บุหลา - ปลากระบอก - กุ้ง - ปลาเก๋จากทะเลนอก
กุมภาพันธ์	บุหลา - ปลากระบอก - ปลาตุ๊กทะเล - กุ้ง
มีนาคม	บุหลา - ปลากระบอก - กุ้ง - บุหลา - ตกเบ็ดปลาเก๋หน้าปากอ่าว
เมษายน	บุหลา - ปลากระบอก - กุ้ง - บุหลา - ตกเบ็ดปลาเก๋หน้าปากอ่าว
พฤษภาคม	กุ้ง - หอยแครง - ปลาตุ๊กทะเล - บุหลา - บุหลา
มิถุนายน	-
กรกฎาคม	-
สิงหาคม	กุ้ง - บุหลา - บุหลาไข่ - ปลาตุ๊กทะเลไข่ - ปลากระบอก - ตกเบ็ดปลาเก๋หน้าปากอ่าว
กันยายน	กุ้ง - บุหลา - บุหลาไข่ - ปลาตุ๊กทะเลไข่ - ปลากระบอก - ตกเบ็ดปลาเก๋หน้าปากอ่าว
ตุลาคม	ปลากระบอก - ปลาตุ๊กทะเล - บุหลา - กุ้ง - ตกเบ็ดปลาเก๋หน้าปากอ่าว
พฤศจิกายน	ปลากระบอก - กุ้ง
ธันวาคม	ปลากระบอก - กุ้ง - ลูกลูกปลาจากทะเลนอก

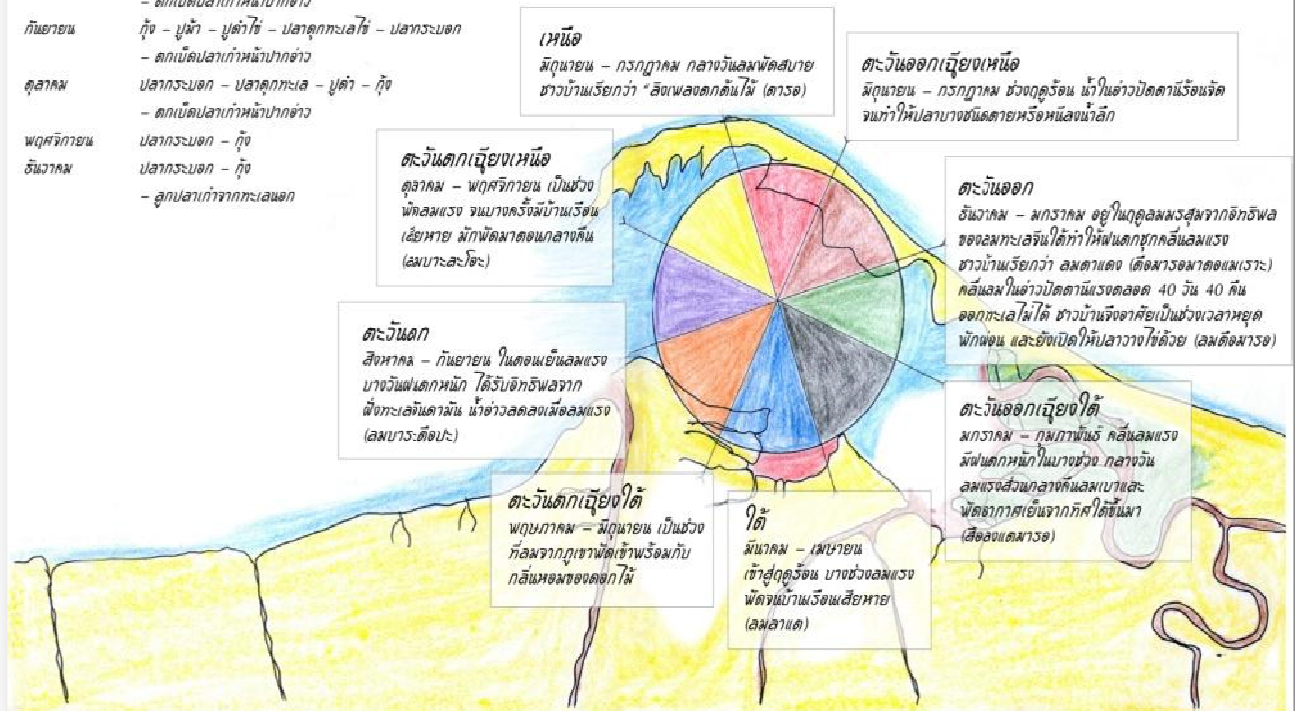
* กุมภาพันธ์ - มีนาคม เป็นช่วงที่มีกุ้งมาก

** มิถุนายน - กรกฎาคม เป็นช่วงที่สัตว์น้ำส่วนใหญ่ลดลงจากแสงแดดจัดมาก

ทำให้ปลาบางชนิดตายหรือหนีลงน้ำลึก บริเวณชายฝั่งจึงมีน้ำใส

และน้ำในบางพื้นที่ของอ่าวมีอุณหภูมิสูงมาก

*** พฤศจิกายน - ธันวาคม เป็นฤดูลมพายุ

ภาพแสดงถึงเรื่องของลม และทรัพยากรน้ำ

ชาวบ้านบุดีประมาณ ๖๐ ปี เล่าว่า สมัยเด็กๆ พ่อเคยทำอาชีพโพพงวาง ซึ่งแตกต่างจากโพพงวางในรูปแบบปัจจุบัน เพราะจะไม่เอาเปรียบคนทำประมงอื่นๆ ด้วยการปักไม้ ไม้ตาตุ่ม ในป่าชายเลน ปักระยะห่างกันไม่ให้ปิดกั้นทางเดินของน้ำ ส่วนปักโพพงวางเว้นระยะไว้เพื่อเป็นพื้นที่ลอยอวนกุ้ง

แต่โพพงวางปัจจุบัน ปักด้วยไม้ไผ่ในระยะติดๆ กันเป็นแถว บางคนปักทางปักติดกันหรือเว้นระยะพอประมาณที่เรือเล็กๆ จะผ่านได้เท่านั้น ชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยบอกว่า เวลานั้นน้ำลดเต็มที่ สัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อย จะวิ่งเข้าโพพงวางจนหมด คิดแล้วเสียตาย เช่น กุ้งขนาดเท่านี้วันงาก็ไม่เหลือ ชาวบ้านเปรียบเทียบว่าโพพงวางนี้เอง คือ อวนรุนที่ไม่มีเครื่อง

ในอดีตคนจะทำโพพงวางต้องคิดหน้าคิดหลังถึงผลกระทบกับธรรมชาติและกับชาวบ้านหัวอกเดียวกัน สมัยที่พ่อของเขายังมีชีวิตอยู่ เคยพูดเสมอว่า คนทำโพพงสมัยนี้มีความสบายมากคิดจะทำตรงไหนทำได้เลย ไม่ต้องเกรงใจใครและรัฐไม่สามารถควบคุมได้ หลังจากนี้สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีมีน้อยลง จึงต้อง

ไปเปิดร้านต้มยำกุ้งที่ประเทศมาเลเซีย และตนเองก็ส่งเสริมให้ลูกทั้ง ๕ คน เปิดร้านคนละร้าน เขาคิดว่ายากที่จะกลับมาทำประมงอีก

จากการที่ชาวบ้านเดียวกันมีมุมมองต่างกัน ทำให้คนกลางอย่างข้าราชการแก้ไขปัญหาลำบาก ทั้งได้ปล่อยปัญหาเกิดขึ้นเป็นเวลานานโดยไม่มีการควบคุมหรือกำหนดนโยบายที่ชัดเจน

กรณีหมู่บ้านรูสามิแล ที่ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงเรืออวนรุนและอวนลากของนายทุนเพื่อไม่ให้ลากบริเวณหน้าหมู่บ้าน แต่ไม่ได้ผล ชาวบ้านต้องเปลี่ยนอาชีพจากที่เคยทำอวนจมปูที่บางดินถูกอวนรุนทำลาย หันมาทำอวนรุนและอวนลากข้างแทน ทั้งที่รู้แะใจว่าเป็นตัวทำลายทรัพยากร แต่ชาวบ้านกล่าวว่าเมื่อต่อต้านไม่ได้ผลและหาทางออกไม่ได้ ชาวบ้านจึงร่วมทำสิ่งเหล่านี้ไปด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวประมงส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำของชาวบ้านที่ต้องการประชิดภาครัฐที่ไม่มีความยุติธรรมและจริงจังในการแก้ปัญหา

ชาวบ้านบอกว่าเมื่อรัฐแก้ปัญหาไม่ได้ บางทีเราต้องสร้างปัญหาเพื่อให้รัฐเห็นถึงความสำคัญเสียบ้าง และวิธีการเหล่านี้ยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถทำประมงแข่งกับนายทุนได้มากขึ้น แม้จะทราบว่าในอนาคตทะเลหน้าบ้านนั้นอาจจะไม่เหลืออะไรอีกเลย

สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากและมีความซับซ้อน แต่มีผลกระทบโดยตรงกับชีวิตชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวที่มีประชากรประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน แต่ในขณะที่เดียวกันข้าราชการก็ไม่สามารถเห็นปัญหาเหล่านี้ในภาพรวมหรือรายละเอียดได้ อีกทั้งนักการเมืองที่ประชาชนเลือกให้เป็นปากเสียงก็กลับกลายเป็นนายหน้าและนายทุนเสียเอง

การเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะให้เป็นของปัจเจก

ราว ๒๐ ปีที่แล้ว บริเวณอ่าวปัตตานีไม่มีขนำให้เห็น ไม่มีไม้ที่ปักเป็นรูปสี่เหลี่ยมในอ่าวให้ดู แต่หลังจากที่กรมประมงมีการทดลองเลี้ยงหอยแครงเพื่อขยายพันธุ์และทำอยู่ประมาณ ๓ ปี ก็เลิกกันไป เพราะบริเวณที่เลี้ยงหอยแครงเวลาฝนตกน้ำจืดเป็นเวลานานจนไม่ได้ผลดี แต่ทำให้ชาวบ้านรอบอ่าวและชาวบ้านจากต่างถิ่นจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงตั้งแต่ปากแม่น้ำบริเวณ จาย จนถึงหมู่บ้านตันหยงลูโละแทนที่

การเลี้ยงหอยแครงของชาวบ้านและนายทุนมีความแตกต่างกัน นายทุนที่มาจากนครศรีธรรมราช เพชรบุรี สุราษฎร์ธานีก็ใช้วิธีจากบ้านตนเองพื้นที่ในรูปแบบรวมหุ้นกัน ๒-๓ คน ต่างกับชาวบ้านที่เลี้ยงหอยแครงในระบบสมาชิกในหมู่บ้าน ๒๐ - ๓๐ คนต่อหนึ่งแปลง

ชาวบ้านคิดว่าการเลี้ยงหอยแครงคือการจับจองและได้ที่ดินบริเวณริมอ่าวโดยทางอ้อม

บ้านแหลมนกเป็นหมู่บ้านที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อราว ๒๕ ปีก่อน เคยเป็นหมู่บ้านที่อยู่กระจัดกระจายห่างๆ กัน มีต้นเสมขาวขึ้นตามริมหาดเป็นจำนวนมากส่วนพื้นที่ห่างจากริมหาดประมาณ ๑๐๐ เมตร มีนาเกลือที่กว้างใหญ่มองไปเห็นเป็นเกล็ดสีขาวเป็นประกาย

ต่อมาคนจากต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ต่างสำเนียงพูด ต่างต้นตระกูล คนแหลมนกต่างกอบโกยทรัพยากรโดยไม่ต้องฟังใครและไม่มีการใช้กฎหมายคอยห้ามปราม จากพื้นที่

สาธารณะที่เป็นผืนน้ำก็กลายเป็นพื้นที่ซึ่งมีเจ้าของ เนื่องจากเศษหอยต่างๆ จากก้อนอ่าวปัตตานีถูกคราดขึ้นมาพร้อมกับหอยแครงที่เลี้ยงไว้ เมื่อไปถึงริมอ่าวนานวันเข้าชายนํ้านั้นก็กลายเป็นแผ่นดินและที่อยู่อาศัย

คนจากต่างถิ่นที่มีทุนสำรองก็ทำธุรกิจเปิดโรงงานปลาหมึกใกล้ชายฝั่ง เพื่อความสะดวกในการปล่อยน้ำ ล้างหมึกลงอ่าวโดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียหรือเกรงใจชาวบ้านรอบอ่าวที่ตนเองทำให้เกิดมลพิษ และใช้แรงงานพม่าที่นับวันจะสร้างปัญหาให้กับคนในพื้นที่ เช่น กรณีการฆาตกรรมที่ไร้ผู้รู้เห็นในอ่าวปัตตานีมีการพบศพไม่มีญาติบ่อยครั้ง

วิธีแก้ปัญหาในเรื่องวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีเป็นไปอย่างผิวเผิน ชาวบ้านไม่ได้ปฏิเสธหน่วยงานรัฐที่จะพยายามฟื้นฟูอ่าวปัตตานีหรืออ่าวไทย เช่น กรมประมงก็มีโครงการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเกือบทุกปี กรมป่าไม้ฟื้นฟูป่าโดยการปลูกป่าชายเลน

แต่ความจริง กรมประมงจะปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในอ่าวเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะไม่กี่เดือนหลังจากนั้นสัตว์น้ำก็ถูกจับหมด หรืออยู่ไม่ได้เพราะน้ำตื้นเขินและแหล่งอาหารธรรมชาติถูกทำลายอยู่ตลอดเวลา กรมป่าไม้พยายามประชาสัมพันธ์หน่วยงานของตน โดยการส่งเสริมปลูกป่า แต่ไปทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ล้วนแต่มีปัญหา โดยเฉพาะรอบๆ หมู่บ้านดาโต๊ะ เท่าที่มีอยู่ก็มากพอที่รักษาไว้ ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองเพราะธรรมชาติทำให้ริมแนวป่าชายเลนขยายออกมาเรื่อยๆ เพราะริมป่าที่หมู่บ้านดาโต๊ะตื้นเขินเป็นโอกาสที่ป่าจะเกิดขึ้นมาใหม่ จนชาวบ้านบอกว่าป่ายิ่งขยายออกมาเรื่อยๆ เหมือนกับว่าพื้นที่ทำกินลดน้อยลง ไม่รู้ว่าอนาคตข้างหน้าเมื่ออ่าวปิดและตื้นเขิน จากพื้นที่อ่าวกลายเป็นพื้นที่ป่า ชาวบ้านจะปรับตัวอย่างไร

เมื่อถูกสถานการณ์บังคับ ทำให้ชาวบ้านต้องแบ่งเลือกข้างเป็นฝักเป็นฝ่าย กลุ่มที่สนับสนุนนายทุนก็เป็นลูกจ้าง กลุ่มเลี้ยงหอยแครงแบบอนุรักษ์พื้นที่ส่วนรวมก็พยายามคัดค้าน จนมีเหตุการณ์ความขัดแย้งเมื่อชาวบ้านพร้อมลูกชายเล็กๆ ไปหาหอยที่บริเวณ ปาเสดอละบารอ เป็นเขตรอยต่อระหว่างบ้านตันหยงลูโละกับบ้านดาโต๊ะ บริเวณนี้เคยเป็นพื้นที่หาหอยแครงธรรมชาติของชาวบ้าน แต่มีการแอบเลี้ยงหอยแครงโดยไปปล่อยพันธุ์หอยแครงในตอนกลางคืน จึงถือเสมือนว่าพื้นที่สาธารณะแห่งนี้เป็นของพวกเขา เจ้าของเลี้ยงหอยเป็นคนตันหยงลูโละ ๖ คน ขึ้นไปบนเรือ แล้วต่อว่า เมื่อปฏิเสธก็ถูกจับตะต่อย เอามัดแขว่งโบหน้าและหลัง จนต้องแกล้งทำเป็นสลบ ชายทั้งหมดจึงโคดเรือหนีไปอย่างรวดเร็ว เมื่อไปแจ้งความที่ สภอ.ยะหริ่ง แต่เรื่องถูกทำให้เงียบไป

นาเกลือและนาข้าวถูกเปลี่ยนเป็นนากุ้ง

บริเวณพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี เช่น บ้านตันหยงลูโละ บ้านตะโละอาโหร์ บ้านปาละ บ้านบางปู และทางฝั่งอ่าวไทยทางตะวันตกของปากน้ำปัตตานี เช่น บ้านรูสมะมีแล บ้านบางปลาหมอ และบ้านบางควา พบว่า พื้นที่นาข้าวที่ชาวบ้านเคยบอกว่าทำนาข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ถูกขายทิ้งเพื่อทำนากุ้งเพราะความจำเป็น ขาดด้วยความเสียหายเพราะเก็บไว้ก็ไม่สามารถทำนาได้ เพราะน้ำและที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาลักพักใหญ่ๆ แล้ว เนื่องจากการทำนาของชาวบ้านที่กล่าวมานั้น ใช้แหล่งน้ำจากธรรมชาติจากลำคลอง เมื่อ

แหล่งน้ำถูกปิดกั้นจากการสร้างเขื่อนปัตตานี เป็นการสกัดน้ำจืดที่เคยไหลออกสู่อ่าวปัตตานีแต่ไม่ได้กั้นน้ำเค็มเมื่อเวลาน้ำทะเลหนุน ทำให้พื้นที่นาข้าวกลายเป็นดินเปรี้ยว ภาษาชาวบ้านเรียกว่าดินตาย หรือ ตาเนาะมาดี นาข้าวในพื้นที่ชายฝั่งจึงเสียหายและไม่สามารถทำนาได้มานานกว่าประมาณปี 2515มาแล้ว

บริเวณที่ติดกับอ่าว เช่น บ้านบานา บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาละ ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ทำนาเกลือเก่าแก่ของเมืองปัตตานีก็กลายเป็นพื้นที่นาุ้งและคอนโดนกนางแอ่น ซึ่งเจ้าของส่วนใหญ่ไม่ใช่คนมลายูในท้องถิ่น แต่เป็นคนเชื้อสายจีนในเมืองปัตตานี จากเหตุการณ์ ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้คนตันหยงลูโละซึ่งเคยทำนาเกลือหน้าหมู่บ้าน ต้องดิ้นรนไปทำนาต่างพื้นที่ เช่น บริเวณใกล้กับตัวเมืองปัตตานี ชาวบ้านกลุ่มนี้สะท้อนความรู้สึกว่า วิธีการที่นายทุนได้พื้นที่นาเกลือนั้นเปรียบเสมือนกับการเผาไล่ที่จนทำให้พวกเขาไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่บ้านของตนเองได้อีกต่อไป

ชาวบ้านรอบอ่าวเพิ่มมากขึ้น/ความโกลาหลในการดำเนินชีวิต

ในอดีตทุกหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานีออกไปทำประมงชายฝั่งในอ่าวไทยยกเว้นเพียงบ้านปาละที่ทำประมงในอ่าวปัตตานี คือ ปูกระยารัง แต่หลังจากที่มีเรือ อวนรุน อวนลาก มาทำประมงขนาดใหญ่ชายฝั่งอ่าวไทยอย่างผิดกฎหมาย ชาวบ้านที่เคยหาปลาในอ่าวไทยต้องมาทำประมงในอ่าวปัตตานีแทน คนหากินในอ่าวจึงเพิ่มขึ้นมากและมีการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ประมงเรือมาจากตาอวนที่กว้างเป็นตาถี่ ตามรูปร่างของสัตว์น้ำต่างๆ ที่มีอยู่ในอ่าวปัตตานี คนตะโละกาโบร ที่เคยออกทะเลในอ่าวไทย คนตะโละอาโหรี ที่เคยหากินในคลองต่างๆ โดยเฉพาะในคลองขามู ก็มาทำประมงในอ่าวปัตตานี อีกทั้งคนต่างถิ่นก็มาหาสัตว์น้ำบริเวณหัวแหลมตาชี เพราะการทำถนนที่เดินทางได้สะดวก

การเข้ามาของเครื่องยนต์เมื่อประมาณ ๔๐ ปี ก่อน ทำให้วิธีการทำประมงพื้นบ้านบางอย่างสูญหายไป เช่น ปูกระดาแล ปูกระปาแย ปูกระยารัง งวอ มีการเปรียบเทียบว่าเรือประมงพาณิชย์เลียนแบบเครื่องมือประมงของชาวบ้านแต่สามารถสร้างรายได้มากกว่า เช่น ปูกระดาแล ของชาวบ้านพัฒนาเป็นอวนล้อมของนายทุน ปูกระปาแย ถูกพัฒนาจากนายทุนเป็นอวนลากเดี่ยว ปูกระยารัง พัฒนาเป็นอวนลากคู่ งวอ (ระวะ) พัฒนาเป็นอวนรุน

การใช้เครื่องยนต์เรือประมง ชาวบ้านกล่าวว่า เมื่อราวก่อน ๕๐ ปีที่แล้ว ชาวบ้านออกเรือประมงหรือออกเรือไปขายปลาที่ฝั่งตรงข้ามก็จะใช้เรือพายพร้อมกับใช้ใบ การใช้แล่นเรือด้วยใบ ต้องอาศัยจังหวะของลม บางครั้งเวลาออกไปทำประมงใช้ใบเรือด้วย เวลาจะกลับบ้านต้องพายเรือ เป็นชีวิตปกติของชาวประมงในสมัยนั้น

หลังจากนั้น เมื่อราวประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านรอบอ่าวเริ่มใช้เครื่องยนต์ที่ใช้น้ำมันเบนซินกับเครื่องเรือหางยาว ชาวบ้านดาโต๊ะผู้ใช้เครื่องหางยาวเป็นคนแรกไปเสียชีวิตที่แหลมตะลุมพุก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ จากพายุดูไต้ฝุ่น

เครื่องยนต์ที่ใช้ในหมู่บ้านดาโต๊ะเรียงตามลำดับ คือ เครื่อง Ego ใช้น้ำมันเบนซิน ๕ แรงม้า เครื่อง Golo ใช้น้ำมันเบนซิน ๓-๖ แรงม้า เครื่องบริส นำเข้าจากอเมริกา โดยร้านพิธาน ปัตตานี ใช้น้ำมันเบนซิน ๓

-๕ - ๑๐- ๑๓ แรงม้า ปัจจุบันคนแหลมบก และคนในคลองปัตตานียังใช้กันอยู่ เครื่องเจโล ใช้น้ำมันเบนซิน
๕-๘ - ๑๐- ๑๓ แรงม้า นำเข้าจากเยอรมันโดยร้านธารง ปัตตานี

เครื่อง Rotax เป็นเครื่องหางยาวใช้น้ำมันเบนซิน ชาวบ้านเริ่มใช้เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว และเป็นเครื่องยนต์ที่ชาวบ้านนิยมใช้มากที่สุด มีทั้ง ๒ สูบ ๑๘-๒๓ แรงม้า และ ๑ สูบ ๗-๘ แรงม้า นำเข้าจากออสเตรเลีย ในขณะเดียวกัน เครื่องยนต์ดีเซล เช่น ยันมา เริ่มเข้ามาในอ่าวปัตตานี ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับงานหนัก เช่น อวนรุน อวนลาก

เครื่อง Max แรงม้าไม่ต่างกับเครื่องโรแตก มีชาวบ้านไม่กี่คนที่ใช้เพราะคุณภาพไม่ดี เครื่อง Mita ๘ แรงม้า ชาวบ้านใช้เพียงไม่กี่คน

เครื่องยนต์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ชาวบ้านใช้ตามแรงม้าที่เหมาะสมกับอาชีพประมง เช่น อวนล้อมปลา ที่ใช้เรือกอและ ต้องใช้เครื่องที่มีแรงม้าที่สูงกว่า เป็นต้น และในสมัยนั้นชาวบ้านต้องเสียภาษีค่าเครื่องและค่าอวนเป็นรายปี ประมาณปีละ ๕ บาทต่อ ๑ เครื่อง และตำรวจน้ำยังเก็บค่าส่วยของชาวประมง โดยจะเอาปลาหรือกุ้งแลกกับน้ำจืด ๑ ขวด ต่อมาสมัยนายบันเทิง(กูเฮง) อับดุลบุตร เป็น สส. เมื่อประมาณ ๔๕ ปีที่แล้ว เรียกเรือให้ยกเลิกภาษีค่าเครื่องยนต์จนถึงปัจจุบัน

ในสมัยนั้น ทางร้านในปัตตานีมีการโฆษณาหลายรูปแบบ เช่น ให้คนที่มีความสนิทสนมเอาไปใช้ฟรี บางร้านถ้าเก็บเรือมาจอดทางอ่าวไทย แกล้งให้เรือล่ม แล้วจะถายน้ำมันเครื่องให้ชาวบ้านดู แล้วติดเครื่องโดยไม่มีปัญหาใดๆ ชาวบ้านจึงเริ่มสนใจ บางคนไปพ่อกับร้าน ไม่มีเงินจ่ายจึงถูกยึดไปในที่สุด บางคนจ่ายสด

เครื่องโรแตก กินน้ำมันมาก เมื่อประมาณ ๑๐ ปี ชาวบ้านเริ่มใช้เครื่องฮอนด้าเพราะประหยัดน้ำมันกว่า ถ้าเรือขนาดเล็กจะใช้เครื่อง ๘-๑๑ แรงม้า แต่ถ้าเรือใหญ่เช่นเรือของชาวบ้านตะโละกาโปร้จะใช้ ๑๓ แรงม้า

หลังจากที่น้ำมันแพง ชาวบ้านหันมาสนใจเครื่องยันมาและคูโบตา ที่ใช้น้ำมันดีเซล ถึงแม้ว่าน้ำมันดีเซลในปัจจุบันมีราคาแพงกว่าน้ำมันเบนซินแต่ก็ประหยัดมากกว่า สาเหตุที่ชาวบ้านเลิกใช้เครื่องยันมานั้น เพราะวิ่งช้ากว่าเครื่องฮอนด้า แต่ความแรงกว่า ส่วนใหญ่จะใช้กับเรือใหญ่ที่ทำงานหนักและต้องออกไปในระยะทางที่ไกลๆ ปัจจุบัน ชาวประมงที่ทำงานในอ่าวปัตตานี จะใช้เครื่องฮอนด้าซึ่งมีน้ำหนักเบาเหมาะกับเรือเล็กๆ

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อ ศึกษาท้องถิ่นในสามจังหวัดภาคใต้

ระยะที่ ๒

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ
(หัวหน้าโครงการ)

ศรัศกร วัลลิโถม
(ที่ปรึกษาโครงการ)

กรกฎาคม ๒๕๕๑

ระบบเครือญาติที่บ้านโตนด:
วิเคราะห์ระบบกรรมสิทธิ์และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
บริเวณเทือกเขาบูโด

(มีฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กรุณาอย่าอ้างอิง)

มะอีซอ โษะมะดะ
งามพล จะปากिया

สารบัญ

● ๑. บ้านตะโหนด ชุมชนเก่าแก่เชิงเขาบูโด	๑
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านตะโหนด	๓
นิเวศวัฒนธรรมบ้าน โคนด	๑๐
ประเพณีและพิธีกรรม	๑๗
● ๒. ระบบเครือญาติและการทำมาหากิน	๒๔
สายตระกูลแซจอ	๒๕
สายตระกูล โต๊ะซามาห์	๓๐
สายตระกูลซาดิซามะ	๓๓
สายตระกูลรายาจาแวและสายตระกูลแซนะ	๓๖
● ๓. การใช้พื้นที่ทำกินของคนบ้านตะโหนด	๓๗
ความเชื่อกับการใช้ที่ดิน	๔๐
การจับจองที่ดิน	๔๑
เอกสารสิทธิ์	๔๒
การแบ่งยุคการใช้ประโยชน์จากที่ดิน	๔๔
การเปลี่ยนแปลงในการใช้ที่ดิน	๕๘
ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ส่วนรวมสู่กรรมสิทธิ์แบบปัจเจก	๖๖